

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO ĮSTATYMO 1 STRAIPSNIO 5 PUNKTO, 10 STRAIPSNIO 3 IR 4 DALIŲ, 15 STRAIPSNIO 1 DALIES, 20 STRAIPSNIO, 21 STRAIPSNIO 2 PUNKTO, 32 STRAIPSNIO 2 DALIES, 34 STRAIPSNIO 2, 3 IR 4 DALIŲ, 35 STRAIPSNIO 2 IR 5 PUNKTŲ, 37 STRAIPSNIO 2 PUNKTO IR 38 STRAIPSNIO 2 IR 3 PUNKTŲ ATITIKIMO LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2000 m. birželio 13 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Kūrio, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlodo Pavilionio, Jono Prapiesčio, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko ir Teodoros Staugaitienės,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo atstovams – Lietuvos Respublikos Seimo nariams Vyteniui Povilui Andriukaičiui, Justinui Karosui, Petrui Papovui ir Gintarui Šileikiui,

dalyvaujant suinteresuoto asmens atstovams – Lietuvos Respublikos Seimo nariui Arimantui Juvencijui Raškiniui ir Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniajai konsultantei Jadvygai Andriuškevičiūtei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi, viešame Teismo posėdyje 2000 m. gegužės 9 d. išnagrinėjo bylą Nr. 23/98 pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punktas, 10 straipsnio 3 ir 4 dalys, 15 straipsnio 1 dalis, 20 straipsnis, 21 straipsnio 2 punktas, 32 straipsnio 2 dalis, 34 straipsnio 2, 3 ir 4 dalys, 35 straipsnio 2 ir 5 punktai, 37 straipsnio 2 punktas ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktai atitinka Lietuvos Respublikos Konstituciją.

Konstitucinis Teismas

n u s t a t ė:

I

1. Seimas 1998 m. liepos 2 d. priėmė Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymą (Žin., 1998, Nr. [67-1940](#)). Jo 1 straipsniu buvo pakeistas ir nauja redakcija išdėstytas Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (toliau – Įstatymas).

2. Pareiškėjas – Seimo narių grupė prašo ištirti:

ar Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 1, 2, 5 ir 7 dalims;

ar Įstatymo 10 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai ir 120 straipsnio 1 ir 2 dalims;

ar Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 2 daliai, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 3 ir 7 dalims;

ar Įstatymo 15 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai ir 39 straipsnio 1 ir 3 dalims;

ar Įstatymo 20 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3 ir 5 dalims, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 7 daliai;

ar Įstatymo 21 straipsnio 2 punktas neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai;

ar Įstatymo 32 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims ir 40 straipsnio 1 daliai;

ar Įstatymo 34 straipsnio 2 ir 3 dalys neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 4 daliai;

ar Įstatymo 34 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai ir 120 straipsnio 2 daliai;
 ar Įstatymo 35 straipsnio 2 ir 5 punktai neprieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai;
 ar Įstatymo 37 straipsnio 2 punktas ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktai neprieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

II

Pareiškėjas prašymą grindžia šiais argumentais.

1. Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte nustatyta, jog vienas iš Lietuvos švietimo sistemos uždavinių yra „užtikrinti tradicinių religinių bendrijų nariams tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus“.

Pareiškėjas nurodo, jog Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatyta, kad minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma, kad kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo, taip pat kad niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą. Pareiškėjas teigia, kad tuo įtvirtinama žmogaus sąžinės laisvė ir garantuojama įvairių pažiūrų žmonių galimybė gyventi atviroje ir darnioje pilietinėje visuomenėje, realizuoti pagrindines žmogaus teises ir laisves.

Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje nustatyta, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos. Pareiškėjo teigimu, tai reiškia, kad Lietuvos švietimo sistema yra pasaulietinė, atvira visoms pažiūroms, pagrįsta humanizmu, tolerancija, Lietuvos ir pasaulio kultūros vertybėmis.

Pagal Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalį valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Pareiškėjo nuomone, tai reiškia, kad Lietuvoje bažnyčios yra: 1) valstybės pripažįstamos tradicinės bažnyčios; 2) kitos bažnyčios, kurios turi atramą visuomenėje ir kurių mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Konstitucijos 43 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu. Pareiškėjo teigimu, nė vienai bažnyčiai nėra suteikiamos išskirtinės teisės.

Pareiškėjas nurodo, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte nustatytu teisiniu reguliavimu švietimo sistema įpareigojama užtikrinti tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal savo įsitikinimus tik tradicinių religijų bendrijų, bet ne kitų religinių organizacijų nariams. Be to, toks reguliavimas sudaro įspūdį, kad kitos (t. y. netradicinės) religinės bendrijos yra diskriminuojamos. Kita vertus, švietimo sistema yra pasaulietinė. Pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalį ji turi užtikrinti ne religinių bendrijų, bet tėvų teisę, kad jų pageidavimu vaikai būtų mokomi tikybos. Ši tėvų teisė – tai žmogaus individuali teisė. Tuo tarpu Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte yra įtvirtintas švietimo sistemos uždavinys užtikrinti religinių bendrijų teises. Bet tradicinės bažnyčios ir religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savo kanonus ir statutus, taip pat įstatymus, jos turi juridinio asmens teises (Konstitucijos 43 straipsnio 2, 4 ir 5 dalys). Todėl, pareiškėjo nuomone, bažnyčios bei religinės organizacijos negali perimti Konstitucijoje garantuojamos tėvų teisės, kad jų pageidavimu vaikai būtų mokomi tikybos.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 1, 2, 5 ir 7 dalims.

2. Įstatymo 10 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad savivaldybių tarybos Švietimo ir mokslo ministerijos raštišku sutikimu steigia, reorganizuoja ir likviduoja savivaldybių švietimo įstaigas, teikiančias pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, apskričių viršininkų raštišku sutikimu – ikimokyklinio, papildomo ugdymo ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo įstaigas. Tokį teisinį reguliavimą pareiškėjas laiko prieštaraujančiu Konstitucijai dėl šių priežasčių.

Konstitucijos 120 straipsnyje nustatyta, kad valstybė remia savivaldybes, kad savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai. Pareiškėjas nurodo, kad taip užtikrinama savivaldybių savarankiškoji kompetencija, taip pat jų teisė būti savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų steigėjomis. Savivaldybių savarankiškosios kompetencijos švietimo srityje dalykas yra vaikų darželiai, pradinės mokyklos, įvairūs vaikų ugdymo, mokymo ir auklėjimo centrai.

Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje ir 41 straipsnio 2 dalyje minimos valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos. Pareiškėjas tvirtina, kad sąvoka „valstybinės“ Konstitucijoje vartojama neatsitiktinai – ji įrodo savivaldybių savarankiškosios kompetencijos švietimo srityje buvimą.

Pareiškėjas taip pat teigia, kad Įstatymo 10 straipsnio 3 dalyje nustatyti apribojimai galėtų būti nustatyti valstybės deleguotosios, bet ne savivaldybių savarankiškosios kompetencijos įgyvendinimui, tuo tarpu nustatytu teisiniu reguliavimu apribojama savivaldybių savarankiškoji kompetencija.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 10 straipsnio 3 dalis prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai ir 120 straipsnio 1 ir 2 dalims.

3. Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Švietimo įstaigos gali būti steigiamos kelių steigėjų sutarties pagrindu. Tėvų pageidavimu valstybės ar savivaldybių švietimo įstaigos (klasės, grupės) gali būti sutarties pagrindu steigiamos kartu su valstybės pripažinta tradicine religine bendrija šios bendrijos, savivaldybių tarybos ar valstybės institucijos iniciatyva. Šių švietimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarką, suderintą su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.“

Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos, 3 dalyje – kad bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti, 5 dalyje – kad bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu. Pareiškėjo teigimu, šios Konstitucijos nuostatos reiškia, kad Lietuva yra pasaulietinė valstybė. Pasaulietinėje valstybėje bažnyčių bei kitų religinių organizacijų padėtis turi būti reglamentuojama susitarimais arba įstatymais todėl, kad jos yra atskirtos nuo valstybės.

Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos. Pareiškėjo teigimu, demokratinėje valstybėje, kurioje bažnyčios bei religinės organizacijos ir valstybė yra atskirtos, švietimo sistema yra vienodai atvira įvairių įsitikinimų žmonėms. Mokesčių mokėtojai yra įvairių religinių bei pasaulietinių įsitikinimų, jų visų lėšomis išlaikomos pasaulietinės mokyklos. Dalį valstybės lėšų skiriant bendrai valstybės ir tradicinės bažnyčios ar religinės bendrijos švietimo įstaigai būtų aiškiai pažeisti tų mokesčių mokėtojų, kurie išpažįsta netradicines religijas arba neišpažįsta jokios, jausmus. Be to, Konstitucijos preambuleje įtvirtintas Tautos siekis gyventi atviroje, teisingoje, darnioje pilietinėje visuomenėje ir teisinėje valstybėje. Todėl Konstitucijoje sąmoningai nėra nustatyta, kad bažnyčios bei religinės organizacijos gali kartu su valstybe ar savivaldybe steigti konfesines ar pasaulietines vaikų iki 16 metų auklėjimo ir mokymo įstaigas. Konstitucijos 40 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad įstatymo nustatyta tvarka gali būti steigiamos nevalstybinės mokymo bei auklėjimo įstaigos. Juridinių ir fizinių asmenų teisė steigti nevalstybines švietimo įstaigas garantuojama ir Įstatymo 10 straipsnio 6 dalyje. Pareiškėjo nuomone, nevalstybinės mokymo bei auklėjimo įstaigos gali būti ir konfesinės.

Konstitucijos 26 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Dėl to, pareiškėjo teigimu, pasaulietinėse mokyklose tikybos gali būti mokoma tėvų, o ne bažnyčių arba religinių organizacijų pageidavimu.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu (Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis). Tuo tarpu Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje teisę sutarties pagrindu steigti valstybės ar

savivaldybių švietimo įstaigas (klases, grupes) kartu su savivaldybių tarybomis turi tik valstybės pripažintos tradicinės religinės bendrijos. Lietuvoje veikia ir kitos religinės bendrijos bei organizacijos, turinčios atramą visuomenėje, bet joms tokia teisė nesuteikiama. Taigi Įstatyme yra suteikta privilegija tradicinėms religinėms bendrijoms.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis prieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 2 daliai, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 3, 5 ir 7 dalims.

4. Įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ugdymas valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose (išskyrus vaikų globos), taip pat papildomo ugdymo institucijose yra iš dalies apmokamas.

Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę. Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą, 3 dalyje – kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas, o 41 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Remdamasis nurodytomis Konstitucijos nuostatomis, pareiškėjas teigia, kad asmenų iki 16 metų mokymas turi būti nemokamas. Mokymas prasideda ikimokyklinėse įstaigose. Vaikų ugdymas – sudedamoji mokymo dalis. Jei vaikas auginamas ir auklėjamas namuose, jam teikiama parama. Valstybė, saugojanti ir globojanti vaikystę bei privalanti užtikrinti nemokamą mokymą valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose, privalo užtikrinti ir nemokamą ikimokyklinį ugdymą. Pareiškėjo nuomone, tai nereiškia, jog valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose apskritai negali būti iš dalies mokamų paslaugų. Mokamas negali būti tik ugdymas.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 15 straipsnio 1 dalis prieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai ir 39 straipsnio 1 ir 3 dalims.

5. Įstatymo 20 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu dvasinės vyresnybės įgalioti asmenys moko tikybos (valstybės pripažintų tradicinėmis konfesijų). Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybės ir savivaldybių globojami moksleiviai tikėjimo dalykų mokomi pagal jų šeimoje ar giminėje išpažįtamą tradicinę religiją.

Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 5 dalyse yra įtvirtinta minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, kiekvieno žmogaus teisė laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienam ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo, tėvų ir globėjų teisė nevaržomiems rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Dėl to, pareiškėjo nuomone, ir Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta tėvų teisė, kad jų pageidavimu valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose būtų mokoma tikybos. Konstitucijos 26 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą, 29 straipsnio 2 dalyje – kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.“ Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Pareiškėjo teigimu, nurodytose nuostatose užtikrinamos visų asmenų lygios teisės mokyti vaikus tikėjimo, kurį išpažįsta šeima, o tradicinių bendruomenių ar bendrijų religijos nėra išskiriamos.

Pareiškėjo manymu, Įstatymo 20 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytu teisiniu reguliavimu valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose sudaromos nelygios sąlygos netradicinių religinių bendruomenių vaikams ar netradicinius tikėjimus išpažįstantiems tėvams, nes pagal Įstatymą tėvų pageidavimu vaikai mokomi tik tradicinių konfesijų tikėjimo dalykų. Tokiu reguliavimu pažeidžiamos kitų tikėjimų piliečių teisės.

Atsižvelgdamas į išdėstytus motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 20 straipsnio 1 ir 2 dalys prieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3 ir 5 dalims, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 7 daliai.

6. Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Nelankantiesiems tikybos pamokų tuo metu dėstoma etika.“

Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje įtvirtinta, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Be to, pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalį tikybos mokoma ne privalomai, bet tėvų pageidavimu.

Pareiškėjas yra tos nuomonės, kad Įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje numatytas etikos dėstymas vietoje tikybos pamokų suponuoja nuostatą, jog Lietuvoje yra privalomas tradicinių konfesijų tikybos mokymas pasaulietinėse mokyklose. Kadangi pagal Konstituciją tikybos mokoma ne privalomai, bet tėvų pageidavimu, ji negali būti įtraukiama į pasaulietinių mokyklų privalomas programas.

Pareiškėjas taip pat nurodo, kad etikos dėstymas negali būti alternatyva privalomam tikybos dėstymui. Jei etika įtraukiama į pasaulietinių mokyklų privalomas programas, ji turi būti dėstoma visiems mokiniams nepriklausomai nuo to, ar jie lanko tikybos pamokas, ar ne.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus, taip pat į motyvus, išdėstytus dėl Įstatymo 20 straipsnio 1 ir 2 dalių, pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 20 straipsnio 3 dalis prieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3 ir 5 dalims, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 7 daliai.

7. Įstatymo 20 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad dviejų steigėjų (valstybės ar savivaldybių ir valstybės pripažintos tradicinės religinės bendrijos) švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu mokiniai gali lankyti ne tikybos, bet etikos ar kitos tradicinės religijos pamokas. Pareiškėjas teigia, kad toks teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijai dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių, jo manymu, jai prieštarauja Įstatymo 20 straipsnio 1, 2 ir 3 dalys.

Pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 20 straipsnio 4 dalis prieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3 ir 5 dalims, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 7 daliai.

8. Įstatymo 21 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad moksleiviai turi teisę, sukakę 15 metų, savarankiškai apsispręsti dėl tikybos mokymosi.

Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos (Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalis). Pareiškėjas mano, kad jei nėra tėvų pageidavimo, pasaulietinėje mokykloje moksleiviams neturėtų būti keliamas reikalavimas ar nustatoma jų teisė ar pareiga apsispręsti dėl tikybos mokymosi.

Atsižvelgdamas į šį motyvą pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 21 straipsnio 2 punktas prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

9. Įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų, steigiamų kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, nuostatai turi būti patvirtinti abiejų steigėjų, kad pasaulėžiūros ugdymo reikalavimus ir reikalavimus su ugdymu susijusiam švietimo įstaigos personalui nustato religinė bendrija, taip pat kad vadovų ir pedagogų atestaciją organizuoja abu steigėjai (pagal savo kompetenciją).

Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalyje, taip pat 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse ir 40 straipsnio 1 dalyje užtikrinamos asmens sąžinės laisvė ir mokyklos pasaulietiškumas. Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas prieštarauja asmens sąžinės laisvei ir mokyklos pasaulietiškumui.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 32 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims ir 40 straipsnio 1 daliai.

10. Įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad švietimo įstaigų veiklą prižiūri jų steigėjai Bendrųjų švietimo įstaigų priežiūros nuostatų nustatyta tvarka. Šio straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad bendrosios švietimo politikos vykdymą prižiūri Švietimo ir mokslo ministerija ir apskričių viršininkai pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus nuostatus.

Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.“ Pareiškėjo nuomone, tai reiškia, kad valstybė prižiūri ne tik bendrosios švietimo politikos vykdymą, bet ir visą mokymo bei auklėjimo įstaigų veiklą.

Pagal Įstatymo 34 straipsnio 3 dalį bendrosios švietimo politikos priežiūra pavedama Valstybinei švietimo inspekcijai. Kita vertus, švietimo įstaigų steigėjais gali būti ir valstybė, ir savivaldybės, ir kiti fiziniai ar juridiniai asmenys. Todėl, pareiškėjo manymu, steigėjai negali prižiūrėti švietimo įstaigų veiklos.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 34 straipsnio 2 ir 3 dalys prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 4 daliai.

11. Įstatymo 34 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Apskrities viršininko administracijos švietimo inspekcijai nustačius, kad savivaldybė nevykdo įstatymų priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai, apskrities viršininkas rašo teikimą Vyriausybės atstovui apskrityje dėl švietimo įstaigos steigėjo funkcijų perdavimo apskrities viršininko administracijai. Nutarimą dėl švietimo įstaigos steigėjo funkcijų perdavimo apskričiai priima Vyriausybė.“

Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nurodomos „valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos“, 41 straipsnio 2 dalyje – „valstybinės ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinės bei aukštesniosios mokyklos“. Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai. Šioje Konstitucijos nuostatoje įtvirtintas savivaldybių savarankiškumas.

Pareiškėjas nurodo, kad savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų steigimas priskirtinas savivaldybių savarankiškajai kompetencijai. Įstatymo 34 straipsnio 4 dalyje Vyriausybei deleguojama teisė atimti iš savivaldybių steigėjo funkcijas ir perduoti jas apskrities viršininko administracijai. Tai, kad galima vykdyti savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų valstybinę priežiūrą, skirti administracines nuobaudas, nereiškia, jog galima atimti iš savivaldybių teisę būti šių įstaigų steigėjais.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 34 straipsnio 4 dalis prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai ir 120 straipsnio 2 daliai.

12. Pareiškėjas nurodo, jog Įstatymo 35 straipsnio 2 ir 5 punktuose nustatyta, kad Švietimo ir mokslo ministerija aprobuoja savivaldybių švietimo įstaigų steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą bei koordinuoja savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklą. Tuo tarpu Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad savivaldybės pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai. Pareiškėjo nuomone, tai reiškia, kad nereikia jokio papildomo jų sprendimų aprobavimo. Pagal Konstitucijos 119 straipsnio 4 dalį Lietuvos Respublikos įstatymams, Vyriausybės bei savivaldybės tarybos sprendimams tiesiogiai įgyvendinti savivaldybės taryba sudaro jai atskaitingus vykdomuosius organus. Taigi, pareiškėjo manymu, savarankiškus savivaldybių tarybų sprendimus joms atskaitingi vykdomieji organai įgyvendina tiesiogiai.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 35 straipsnio 2 ir 5 punktai prieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

13. Įstatymo 37 straipsnyje apibrėžiama apskrities viršininko kompetencija, 38 straipsnyje – savivaldybės kompetencija švietimo srityje. Įstatymo 37 straipsnio 2 punkte nustatyta, kad apskrities viršininkas „raštu aprobuoja apskrities nevalstybinių ir savivaldybių ikimokyklinio, papildomo ugdymo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą“, 38 straipsnio 2 punkte – kad savivaldybė, „apskrities viršininkui raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja ikimokyklinės ugdymo įstaigas, papildomo ugdymo bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigas“, „skiria ir atleidžia jų vadovus“, 38 straipsnio 3 punkte – kad savivaldybė, „Švietimo ir mokslo ministerijai raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja visų tipų bendrojo lavinimo pradines, pagrindines ir vidurines mokyklas“, „skiria ir atleidžia jų vadovus“.

Pareiškėjo teigimu, dėl tų pačių priežasčių, dėl kurių savivaldybių savarankiškąją kompetenciją, jo manymu, pažeidžia Įstatymo 35 straipsnio 2 ir 5 punktai, ją pažeidžia ir Įstatymo 37 straipsnio 2 punktas bei 38 straipsnio 2 ir 3 punktai.

Atsižvelgdamas į šiuos motyvus pareiškėjas daro išvadą, kad Įstatymo 37 straipsnio 2 punktas ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktai prieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

14. Rengiant bylą teisminiam posėdžiui, taip pat buvo gauti pareiškėjo atstovų V. P. Andriukaičio, J. Karoso ir P. Papovo papildomi paaiškinimai.

III

Rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui suinteresuoto asmens atstovai A. J. Raškinis ir J. Andriuškevičiūtė pateikė rašytinius paaiškinimus dėl pareiškėjo argumentų.

1. Tiriant, ar Konstitucijai neprieštaruoja pareiškėjo prašyme ginčijamos Įstatymo nuostatos, reglamentuojančios tikybos dėstymą bei valstybės pripažintų tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų dalyvavimą steigiant valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigas, reikia atsižvelgti į Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą.

2. Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias bei religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštaruoja įstatymui ir dorai. Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5 straipsnyje nustatyta, kad valstybė pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas.

Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 9 straipsnyje nustatyta, kad valstybinėse švietimo įstaigose tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu gali būti dėstoma tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų tikyba, kad valstybinėse mokymo ir auklėjimo įstaigose tikybos dėstymo tvarką reglamentuoja švietimo įstatymai.

Švietimo įstatymo preambulėje įtvirtinta, kad šis Įstatymas nustato Lietuvos Respublikos švietimo sistemos sandaros, švietimo įstaigų (išskyrus aukštąsias mokyklas) veiklos ir valdymo pagrindus. Pagal Įstatymo 2 straipsnį švietimo sistema apima ikimokyklinį ugdymą, bendrąjį vaikų ir jaunimo lavinimą, profesinį ir aukštesnįjį mokymą, aukštąjį mokslą ir suaugusiųjų švietimą, įgyvendinamą ikimokyklinio ugdymo įstaigose, bendrojo lavinimo įstaigose, profesinio mokymo įstaigose, įmonėse, aukštesniosiose mokyklose, aukštosiose mokyklose, papildomo ugdymo ir neformaliojo švietimo įstaigose. Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, tai reiškia, kad švietimo sistemą sudaro ne tik valstybės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos, bet ir kitos įstatymų nustatyta tvarka veikiančios ugdymo, mokymo bei lavinimo įstaigos. Ginčijamo Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte nustatyta, kad vienas iš švietimo sistemos uždavinių yra užtikrinti tradicinių religinių bendrijų nariams tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus.

Suinteresuoto asmens atstovai teigia, kad Konstitucijoje neminama švietimo sistema, taigi ir jos pasaulietiskumas. Pasaulietiskumo sąvoka aiškintina kaip reiškianti nepriklausymą dvasininkų luomui. Pasaulietinė valstybė yra tokia, kurioje valstybės institucijos nesusietos su jokia religine vadovybe, tačiau bendradarbiauja su religinėmis bendruomenėmis, atsižvelgia į jų nuostatas; ji skiriasi ir nuo ateistinės (kurioje siekiama pašalinti bet kokią religijos įtaką viešajam gyvenimui), ir nuo neutralios (kurioje religijų atstovams neleidžiama daryti jokios įtakos valstybės gyvenimui, bet su religija nekovojama), ir nuo vieną nacionalinę religiją proteguojančios (kurioje nacionalinei religijai priklauso valstybės vadovai, valstybė rūpinasi maldos namų bei religinių institucijų išlaikymu, valstybinėse mokyklose valstybinės religijos šventės ir tikybos dėstymas privalomas) valstybės.

Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, sistemiškai aiškinant Konstitucijos 26, 29 bei 38 straipsnių nuostatas suponuojama tai, kad valstybė, užtikrindama šeimos globą ir apsaugą bei garantuodama tėvų teisę nevaržomai rūpintis vaikų religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus, turi pareigą užtikrinti, kad indiferentų ir tam tikrų religinių įsitikinimų tėvai galėtų naudotis vienoda valstybės parama. Pasaulietinėje mokykloje valstybė turi garantuoti realų įsitikinimų pliuralizmą, sukurti vienodas prielaidas ir indiferentų, ir tam tikrų religinių įsitikinimų tėvams naudotis vienoda valstybės parama ugdam vaikus pagal savo pasaulėžiūrą.

Konstitucijoje apibrėžiant valstybės ir religijos santykį tradicinės bažnyčios bei religinės organizacijos išskiriamos iš kitų. Pagal Konstitucijos 43 straipsnio 5 dalį bažnyčių bei kitų religinių

organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu. Ginčijamame Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte rašoma apie tokių pat teisių ir sąlygų užtikrinimą tradicinių religinių bendrijų nariams kaip ir visiems gyventojams. Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, Įstatyme nėra nuostatų, varžančių minties, tikėjimo ir sąžinės laisvę, o Įstatymo nuostatos, apibrėžiančios valstybės pripažintų tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų dalyvavimą steigiant švietimo įstaigas bei šių įstaigų veikloje, ne prieštarauja Konstitucijai, o tik nusako jos nuostatų įgyvendinimą.

3. Pagal Įstatymo 10 straipsnio 4 dalį tėvų pageidavimu valstybės ar savivaldybių švietimo įstaigos (klasės, grupės) gali būti steigiamos kartu su valstybės pripažinta tradicine religine bendrija šios bendrijos, savivaldybių tarybos ar valstybės institucijos iniciatyva. Kokiu būdu įgyvendintinas tėvų pageidavimas mokyti vaikus tikybos, Konstitucijoje nenustatyta. Todėl ginčijama nuostata detalizuoja Konstitucijoje įtvirtintą tėvų teisę ir neužkerta kelio visuomenėje atramą turinčias religijas išpažįstantiems tėvams pageidauti mokyti vaikus tikybos.

4. Pagal Įstatymo 20 straipsnio 4 dalį dviejų steigėjų (valstybės ar savivaldybių ir valstybės pripažintos tradicine religinės bendrijos) švietimo įstaigose tėvų pageidavimu mokiniai gali lankyti ne tikybos, bet etikos ar kitos tradicinės religijos pamokas. Taip sudaromos lygios galimybės ir lankantiems tikybos pamokas, ir jų nelankantiems mokiniams gauti papildomų žinių.

5. Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, Įstatymo 21 straipsnio 2 punkte nustatyta 15 metų sulaukusių moksleivių teisė savarankiškai apsispręsti dėl tikybos mokymosi vertintina kaip teisė jiems patiems nuspręsti, ar lankyti tikybos pamokas nepaisant tėvų valios. Ši nuostata suformuluota atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 13 ir 14 straipsnius, pagal kuriuos nepilnamečiai nuo 15 metų gali savarankiškai įgyvendinti kai kurias savo teises. Moksleivis, sukakęs 15 metų, gali ne tik nustoti lankyti tikybos pamokas, bet ir pradėti jas lankyti. Tokios teisės nustatymas neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

6. Įstatymo nuostatas, reglamentuojančias valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigų steigimo tvarką bei Švietimo ir mokslo ministerijos ir apskrities viršininko įgaliojimus steigti šias įstaigas bei prižiūrėti jų veiklą, suinteresuoto asmens atstovai aiškina remdamiesi teisiniu reguliavimu, nustatytu anksčiau priimtuose Lietuvos Respublikos vietos savivaldos ir Lietuvos Respublikos apskrities valdymo įstatymuose, Konstitucinio Teismo doktrina, taip pat Europos vietos savivaldos chartijos nuostatomis.

7. Suinteresuoto asmens atstovai pažymi, kad pagal Vietos savivaldos įstatymo 2 straipsnį savivalda įgyvendinama vadovaujantis savivaldybės ir valstybės interesų derinimo principu. Jis taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad Konstitucinis Teismas 1998 m. vasario 18 d. nutarime konstatavo, jog „savivalda suponuoja tam tikrą veiklos laisvę ir savarankiškumą, nepriklausomumą nuo valstybės valdžios institucijų. Tačiau ši laisvė nėra beribė, o savarankiškumas nereiškia galimybės ignoruoti valstybės interesus. Todėl ypač svarbus yra savivaldybių ir valstybės interesų derinimo principas. Vienu atveju tai reiškiasi valstybei įvairiais būdais ir formomis remiant savivaldybes, kitu – koordinuojant bendrus veiksmus, kai siekiama reikšmingų socialinių tikslų, trečiu – valstybei įstatymo apibrėžtomis formomis prižiūrint savivaldybių veiklą“. Toliau Konstitucinio Teismo nutarime nurodyta, kad „kontinentinės teisės sistemos šalyse susiformavo ir dominuoja administracinė savivaldybių veiklos priežiūra. Tai reiškia, kad savivaldybes prižiūri valstybės vykdomoji valdžia, tam tikros jos institucijos“. Suinteresuoto asmens atstovai daro išvadą, jog Įstatymo 10 straipsnio 3 dalies nuostata, kad savivaldybių tarybos gali Švietimo ir mokslo ministerijos raštišku sutikimu steigti, reorganizuoti ir likviduoti savivaldybių švietimo įstaigas, teikiančias pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, o apskričių viršininkų raštišku sutikimu – ikimokyklinio, papildomo ugdymo ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo įstaigas, neprieštarauja Konstitucijai.

Suinteresuoto asmens atstovai nurodo, kad pagal Apskrities valdymo įstatymo 5 straipsnio 1 punktą vienas iš apskrities viršininko uždavinių yra įgyvendinti valstybės politiką švietimo srityje, o pagal 7 straipsnio 3 punktą apskrities viršininkas prižiūri bendrosios valstybinės švietimo, kultūros ir socialinės politikos vykdymą. Ekonominės sąlygos, transporto infrastruktūra, kitos objektyvios priežastys verčia ieškoti būdų spręsti švietimo įstaigų steigimo bei naudojimo klausimus. Įstatyme

numatyta švietimo įstaigų steigimo tvarka leidžia derinti ir koordinuoti kelių savivaldybių veiksmus sprendžiant, ar tam tikra švietimo įstaiga yra būtina. Derinant valstybės ir savivaldybių interesus, sudaromos galimybės įgyvendinti tam tikrą valstybės politiką ir švietimo paslaugas priartinti prie gyventojų.

8. Pagrįsdami ginčijamą Įstatymo nuostatą, reglamentuojančią Švietimo ir mokslo ministerijos ir apskrities viršininko įgaliojimus prižiūrėti valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigų veiklą, atitikimą Konstitucijai, suinteresuoto asmens atstovai pateikia tokius kontrargumentus.

Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.“ Ši Konstitucijos nuostata tik įvardija vieną iš valstybės funkcijų ir yra pakartota Įstatymo 34 straipsnio 1 dalyje. Suinteresuoto asmens atstovai, remdamiesi Konstitucinio Teismo 1998 m. vasario 18 d. nutarimu, teigia, kad vietos valdymas yra valstybinio valdymo (t. y. vykdomosios valdžios) funkcijų vykdymas vietose – atitinkamuose administraciniuose vienetuose. Vietos valdymo funkcijas paprastai vykdo centrinės valdžios skirti pareigūnai arba jų suformuotos institucijos, dažniausiai veikiantys centrinės valdžios vardu ar jos pavedimu (įgaliojimu). Įstatyme buvo būtina nustatyti, kuri valstybės institucija prižiūrės mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą. Ginčijamoje Įstatymo 34 straipsnio 3 dalyje prižiūrėti valstybinės švietimo politikos vykdymą buvo pavesta Švietimo ir mokslo ministerijai bei apskričių viršininkams pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus nuostatus. Taigi vietos valdymo funkcija įgyvendinama prižiūrint, kaip vietose vykdoma valstybės politika.

9. Suinteresuoto asmens atstovų nuomone, Įstatymo 34 straipsnio 2 dalis taip pat neprieštarauja Konstitucijai. Švietimo įstaigos steigėjas privalo užtikrinti švietimo programų vykdymą, rūpintis švietimo įstaiga, skirti jai finansavimą. Jis negalėtų vykdyti šių funkcijų neturėdamas teisės prižiūrėti įstaigos veiklą. Švietimo įstaigų steigėjai organizuoja ir prižiūri švietimo įstaigų veiklą bendrųjų švietimo įstaigų priežiūros nuostatų nustatyta tvarka.

10. Suinteresuoto asmens atstovai teigia, kad Įstatymo 34 straipsnio 4 dalyje Vyriausybei nustatyta teisė perduoti švietimo įstaigos steigėjo funkcijas apskrities viršininko administracijai tik Įstatyme nurodytais išimtiniais atvejais – kai savivaldybė nevykdo įstatymų priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai. Toks reguliavimas sudaro prielaidas užtikrinti mokymo proceso tęstinumą, kad dėl švietimo funkcijų nevykdymo nenukentėtų mokymo procesas.

11. Dėl ginčijamų Įstatymo 35 straipsnio 2 ir 5 punktų nuostatų atitikimo Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai suinteresuoto asmens atstovai pateikia tokius kontrargumentus. Pareiškėjas, ginčydamas nurodytų nuostatų atitikimą Konstitucijai, remiasi Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalies teiginiu, kad savivaldybės „veikia laisvai ir savarankiškai“, bet nepaiso to, kad pagal Konstituciją savivaldybės veikia „pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją“. Suinteresuoto asmens atstovai pažymi, kad ir pagal Europos vietos savivaldos chartiją vietos savivaldos institucijos turi tiek teisių ir galių, kiek nustatyta įstatymuose.

12. Dėl Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies atitikimo Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai ir 39 straipsnio 1 daliai, taip pat Konstitucijos 41 straipsnio 2 daliai suinteresuoto asmens atstovai pateikia tokius kontrargumentus.

Įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ugdymas valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose (išskyrus vaikų globos), taip pat papildomo ugdymo institucijose yra iš dalies apmokamas. Pagal Įstatymą tėvai apmoka tik dalį išlaidų. Suinteresuoto asmens atstovai atkreipia dėmesį į tai, kad ir pareiškėjai sutinka, jog ikimokyklinėse įstaigose gali būti teikiamos ir iš dalies mokamos paslaugos, taip pat kad jie pripažįsta, jog nemokamam ikimokykliniam ugdymui užtikrinti valstybė dar neturi finansinių galimybių.

Suinteresuoto asmens atstovai teigia, kad Įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nurodytas toks vienas iš valstybės paramos šeimai būdų: valstybė iš dalies apmoka ikimokyklinių valstybės ir savivaldybių įstaigų išlaidas. Be to, Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybė globoja ir įstatymo nustatyta tvarka teikia paramą šeimoms, auginančioms ir auklėjančioms vaikus namuose, o ne ikimokyklinėse auklėjimo įstaigose.

Konstitucijos 41 straipsnio 2 dalyje yra nurodytos švietimo įstaigos, kuriose garantuojamas nemokamas mokymas. Tai – valstybinės ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinės bei aukštesniosios mokyklos. Ikimokyklinės įstaigos čia neminimos.

13. Remdamiesi išdėstytais argumentais suinteresuoto asmens atstovai teigia, kad nė viena pareiškėjo ginčijama Įstatymo nuostata neprieštarauja Konstitucijai.

14. Suinteresuoto asmens atstovas A. J. Raškinis prie savo paaiškinimų dėl pareiškėjo argumentų taip pat pridėjo Lietuvos katalikiškųjų mokyklų pedagogų asociacijos ir Lietuvos katalikų tėvų asociacijos raštus.

IV

Rengiant bylą teisminiam posėdžiui buvo gauti institucijų – Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto, Švietimo ir mokslo ministerijos, Klaipėdos universiteto Pedagogikos fakulteto Katechetikos katedros, Lietuvių katalikų mokslo akademijos, Lietuvos teisės akademijos Valstybinio valdymo fakulteto Konstitucinės teisės katedros, Pedagogikos instituto, Šiaulių universiteto Pedagogikos fakulteto Pedagogikos katedros, Vilniaus pedagoginio universiteto Istorijos fakulteto Katalikų tikybos katedros, Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos katedros, Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto dekanato paaiškinimai dėl pareiškėjo argumentų. Prie Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto rašto yra priedai – Seimo nario A. J. Raškino „Švietimo įstatymo pataisų konstitucingumas“ ir Lietuvos Vyskupų Konferencijos 1998 m. kovo 3 d. pareiškimas, prie Vilniaus pedagoginio universiteto Pedagogikos katedros rašto – doc. M. Barkauskaitės, doc. E. Martišauskienės ir asist. I. Uždavinienės atskirosi nuomonė.

Rengiant bylą teisminiam posėdžiui buvo gauti institucijų paaiškinimai dėl pareiškėjo argumentų.

Taip pat buvo gauti Lietuvos teisės akademijos Teisės fakulteto Kriminologijos katedros vedėjos doc. dr. G. Babachinaitės, Klaipėdos fakulteto Socialinių mokslų fakulteto dekanas doc. dr. A. Bučinsko, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Filosofijos istorijos ir logikos katedros vyr. asist. dr. K. Dubniko, Savivaldos problemų tyrimo centro direktoriaus dr. A. Gazariano, prof. habil. dr. L. Jovaišos, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doc. dr. A. Kulakausko, habil. dr. M. Lukšienės, Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto Filosofijos katedros vedėjo doc. dr. G. Mažeikio, Vilniaus universiteto Religijos studijų ir tyrimų centro dėstytojo A. Navicko, Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos Kultūros, švietimo ir mokslo skyriaus patarėjo religijų klausimais P. Plumpos, prof. d. h. c. T. Remeikio, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto doc. dr. K. Stoškaus, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Politologijos katedros doc. dr. L. Šabajevaitės, habil. dr. V. Zaborskaitės bei Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Edukologijos katedros vedėjo doc. dr. R. Želvio paaiškinimai dėl pareiškėjo argumentų.

V

Teismo posėdyje pareiškėjo ir suinteresuoto asmens atstovai iš esmės pakartojo raštu pareikštus argumentus.

Konstitucinis Teismas

k o n s t a t u o j a:

I

Dėl Įstatymo 1 straipsnio 5 punkto atitikimo Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 1, 2, 5 ir 7 dalims.

1. Įstatymo 1 straipsnyje nustatyta:

„Pagrindiniai švietimo sistemos uždaviniai yra:

5) užtikrinti tradicinių religinių bendrijų nariams tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus.“

2. Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Pareiškėjo nurodytuose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse) išdėstytų normų negalima interpretuoti jas atribojus nuo kitų Konstitucijos normų. Konstitucinės normos, reglamentuojančios valstybės ir bažnyčių bei religinių organizacijų santykius švietimo srityje, taip pat švietimo įstaigų statusą ir veiklą, išdėstytos įvairiuose Konstitucijos straipsniuose (jų dalyse). Tiriant, ar pareiškėjo ginčijamas Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja nurodytiems Konstitucijos straipsniams (jų dalims), bus taikomas ir sisteminis aiškinimo metodas.

Pažymėtina ir tai, jog Konstitucinis Teismas, nustatęs, kad ginčijamas aktas (jo dalis) prieštarauja pareiškėjo nenurodytiems Konstitucijos straipsniams (jų dalims), turi įgaliojimus tai konstatuoti.

3. Konstitucijos 26 straipsnyje nustatyta:

„Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma.

Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.“

Konstitucijos 40 straipsnyje nustatyta:

„Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.

Įstatymo nustatyta tvarka gali būti steigiamos nevalstybinės mokymo bei auklėjimo įstaigos.

Aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija.

Valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.“

Konstitucijos 43 straipsnyje nustatyta:

„Valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises.

Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti.

Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savus kanonus ir statutus.

Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu.

Bažnyčių bei religinių organizacijų mokslo skelbimas, kita tikybinė veikla, taip pat maldos namai negali būti naudojami tam, kas prieštarauja Konstitucijai ir įstatymams.

Lietuvoje nėra valstybinės religijos.“

4. Konstitucijos 26 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta viena iš pamatinių žmogaus laisvių: minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma. Ši laisvė užtikrina galimybę įvairių pažiūrų žmonėms gyventi atviroje, teisingoje ir darnioje pilietinėje visuomenėje. Ši laisvė – ne tik savaiminė demokratijos vertybė, bet ir svarbi garantija, kad bus visavertiškai įgyvendinamos kitos žmogaus konstitucinės teisės ir laisvės.

Sistemiškai interpretuojant Konstitucijos 26 straipsnio nuostatas pažymėtina, kad minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė neatsiejama nuo kitų Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių: teisės turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti, laisvės ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (25 straipsnio 1 ir 2 dalys), teisės laisvai vienytis į bendrijas ir asociacijas, nebūti verčiamam priklausyti kokiam nors bendrijai ar asociacijai (35 straipsnio 1 ir 2 dalys), tėvų teisės auklėti savo

vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais (38 straipsnio 6 dalis), kultūros, mokslo ir tyrinėjimų bei dėstyimo laisvės (42 straipsnio 1 dalis), taip pat kitų Konstitucijoje įtvirtintų žmogaus teisių ir laisvių.

Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė taip pat neatsiejama nuo Konstitucijoje įtvirtintų principų: asmenų lygybės, privilegijų neteikimo ir nediskriminavimo (29 straipsnio 1 ir 2 dalys), bažnytinės santuokos registracijos valstybinio pripažinimo (38 straipsnio 4 dalis), valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietiško (40 straipsnio 1 dalis), tradicinių Lietuvoje bažnyčių bei religinių organizacijų, kitų bažnyčių ir religinių organizacijų, jeigu jos atitinka Konstitucijoje numatytus kriterijus, valstybinio pripažinimo (43 straipsnio 1 dalis), tikiškos veiklos laisvės (43 straipsnio 3 dalis), bažnyčių bei religinių organizacijų tvarkymosi laisvės (43 straipsnio 4 dalis), valstybinės religijos nebuvimo (43 straipsnio 7 dalis) bei nuo universalaus konstitucinio teisinės valstybės principo ir Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio, kitų konstitucinių principų.

5. Konstitucijos 26 straipsnis savo turiniu yra susijęs su Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtinta įsitikinimų bei jų raiškos laisve, su Konstitucijos 27 ir 28 straipsniuose nustatytais bendraisiais naudojimosi asmens teisėmis ir laisvėmis ribojimo kriterijais.

Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė demokratinėse teisinėse valstybėse pripažįstama pagal turinį kaip platesnės žmogaus laisvės turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti konkretnė išraiška. Įsitikinimai – talpi, įvairialypė konstitucinė sąvoka, apimanti politinius, ekonominius įsitikinimus, religinius jausmus, kultūrines nuostatas, etines bei estetines pažiūras ir kt.

Laisvė turėti įsitikinimus reiškia, kad žmogus yra laisvas pats formuoti savo įsitikinimus, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes, jis ginamas nuo bet kokios prievartos, jo pažiūrų negalima kontroliuoti. Valstybės institucijų pareiga – užtikrinti ir ginti šią asmens laisvę. Įsitikinimų turinys – žmogaus privatus reikalas.

Nuo laisvės turėti įsitikinimus neatsiejama teisė juos laisvai reikšti. Įsitikinimų raiškos laisvė – tai galimybė savo mintis, pažiūras, įsitikinimus netrukdomai reikšti žodžiu, raštu, ženklais, kitokiais informacijos perdavimo būdais ir priemonėmis. Kartu įsitikinimų raiškos laisvė apima laisvę neatskleisti savo įsitikinimų ir nebūti verčiamam juos atskleisti.

Įsitikinimų bei jų raiškos laisvė įtvirtina ideologinį, kultūrinį ir politinį pliuralizmą. Jokios pažiūros ar ideologija negali būti paskelbtos esančios privalomos ir primestos individui – laisvai savo pažiūras formuojančiam ir reiškiančiam asmeniui, atviros demokratinės pilietinės visuomenės nariui. Tai yra prigimtinė žmogaus laisvė. Valstybė turi būti neutrali įsitikinimų atžvilgiu, ji neturi teisės nustatyti kokią nors privalomą pažiūrų sistemą.

Laisvė turėti įsitikinimus apskritai negali būti ribojama, o laisvę reikšti įsitikinimus galima riboti tik įstatymo nustatyta tvarka ir tik tada, kai yra būtina apsaugoti Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje nurodytas vertybes – žmogaus sveikatą, garbę ir orumą, privatų gyvenimą, dorovę, ginti konstitucinę santvarką. Įsitikinimų raiškos laisvę taip pat galima laikinai apriboti įvedus karo ar nepaprastąją padėtį (Konstitucijos 145 straipsnis). Asmens teisės ar laisvės ribojimo pagrindimas demokratinėje visuomenėje gali būti vertinamas sveiko proto ir akivaizdžios būtinybės kriterijais, jis turi atitikti teisingumo sampratą ir reikalavimus bei Konstitucijoje nustatytas atitinkamos teisės ar laisvės ribojimo galimybes bei sąlygas (Konstitucinio Teismo 1997 m. vasario 13 d. nutarimas). Bet koks pagrindinių teisių ir laisvių ribojimas sietinas su konkuruojančių vertybių racionalių santykių, garantuojančių, kad apribojimais nebus pažeista atitinkamos žmogaus teisės esmė.

Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė teisinio reguliavimo dalyku tampa tik tuo mastu, kuriuo žmogus veikdamas išreiškia savo mintis ar tikėjimą. Kol jis tik išpažįsta religiją arba tikėjimą, tai yra jo neliečiamo privataus gyvenimo sritis. Šios būsenos negalima niekaip apriboti (Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada). Šiuo požiūriu tikėjimo laisvė – absoliuti žmogaus laisvė. Neginčijama yra ir žmogaus laisvė neatskleisti savo požiūrio į tikėjimo ar netikėjimo dalykus.

Būtent šiuo aspektu Konstitucijos 26 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse yra sukonkretinta šio straipsnio 1 dalyje vartojama formuluotė „laisvė yra nevaržoma“. Valstybė turi pareigą užtikrinti, kad niekas nesikėsintų į asmens dvasios dalykus: nevaržytų jo prigimtines laisvės pasirinkti jam priimtina religiją ar nepasirinkti jokios, pakeisti pasirinktą religiją ar jos atsisakyti. Valstybė negali

nustatyti privalomų reikalavimų, kad asmuo nurodytų savo tikėjimą, požiūrį į tikėjimo dalykus. Kita vertus, valstybė turi pareigą užtikrinti, kad pats tikintysis ar netikintysis (vienas arba su kitais) naudotųsi jam garantuota minties, tikėjimo ir sąžinės laisve taip, kad nebūtų pažeistos kitų asmenų teisės ir laisvės: pagal Konstitucijos 28 straipsnį žmogus, įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, privalo laikytis Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų asmenų teisių bei laisvių, o 27 straipsnyje įtvirtinta, kad žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas.

Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta svarbi įsitikinimų ir jų raiškos laisvės sąlyga: žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas. Kita vertus, Konstitucijos 26 straipsnio 3 dalies nuostata, kad niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą, reiškia, jog jokios religinės ar materialistinės idėjos negali būti primetamos žmogui prieš jo norą ir valią. Tokiu primetimu nelaikytina tėvams ir globėjams Konstitucijos 25 straipsnio 5 dalyje garantuojama teisė rūpintis vaikų ir globotinių religiniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Pagal Konstitucijos 26 straipsnio 2 dalį žmogus yra laisvas pasirinkti tą religiją arba tikėjimą, kuris priimtinas pačiam pasirenkančiajam, kartu – ir teisę nepasirinkti jokios religijos arba tikėjimo.

6. Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Konstitucijos nuostata, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, suponuoja tai, jog įstatymų leidėjas gali tam tikras religines organizacijas įvardyti kaip tradicines Lietuvoje. Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių – ypatingas jų valstybinio pripažinimo būdas.

Tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų pripažinimo instituto konstitucinis įtvirtinimas reiškia, kad jų valstybinis pripažinimas yra neatšaukiamas. Tradiciškumas nėra nei sukuriamas, nei panaikinamas įstatymų leidėjo valios aktu. Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra ne jų, kaip tradicinių organizacijų, sukūrimo, bet jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę. Pažymėtina, kad Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad, neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos.

7. Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje įtvirtintas valstybinės religijos nebuvimo Lietuvoje principas. Ši Konstitucijos norma ir norma, numatanti, kad yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, reiškia, jog religijos tradiciškumas netapatintinas su jos valstybiškumu: bažnyčios bei religinės organizacijos nesikiša į valstybės, jos institucijų ir pareigūnų veiklą, neformuoja valstybinės politikos, o valstybė nesikiša į bažnyčių bei religinių organizacijų vidaus reikalus; jos laisvai tvarkosi pagal savo kanonus ir statutus (Konstitucijos 43 straipsnio 4 dalis).

Sistemiškai aiškinant Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje įtvirtintą normą, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos, šio straipsnio 4 dalies normą, kad bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savo kanonus ir statutus, 40 straipsnio 1 dalyje suformuluotą normą, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, taip pat kitas Konstitucijos nuostatas, darytina išvada, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas valstybės ir bažnyčios atskirumo principas. Konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas yra Lietuvos valstybės, jos institucijų ir jų veiklos pasaulietiško pamatas. Šis principas, taip pat Konstitucijoje įtvirtinta įsitikinimų, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, konstitucinis asmenų lygybės principas kartu su kitomis konstitucinėmis nuostatomis lemia valstybės pasaulėžiūrinį ir religinį neutralumą.

Tai, kad Lietuvos valstybė ir jos institucijos yra pasaulėžiūros ir religijos požiūriu neutralios, reiškia valstybės ir tikybos sričių, valstybės ir bažnyčių bei religinių organizacijų paskirties, funkcijų ir veiklos atribojimą. Pabrėžtina, kad valstybės neutralumas ir pasaulietiškumas negali būti pagrindas diskriminuoti tikinčiuosius, varžyti jų teises ir laisves. Valstybės pasaulietiškumas suponuoja ir valstybės nesikišimą į bažnyčių bei religinių organizacijų vidaus gyvenimą.

8. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Ši konstitucinė nuostata suponuoja reikalavimą, kad šios įstaigos turi būti tolerantiškos, atviros ir prieinamos visų tikybų žmonėms, taip pat netikintiesiems visuomenės nariams. Konstitucijos 40 straipsnio formuluotė „pasaulietinės“ reiškia, jog Konstitucijoje yra įtvirtinta mokymo valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose pasaulietinio turinio prezumpcija.

9. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose tėvų pageidavimu mokoma tikybos. Ši nuostata suponuoja tai, kad: 1) tikybos mokoma tėvų pageidavimu (atsižvelgiant į Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalies normą, tokį pageidavimą gali pareikšti ir vaiko globėjai); 2) valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos turi pareigą užtikrinti, kad, jei yra tėvų pageidavimas, tikybos jose būtų mokoma; 3) tikybos mokymas turi būti organizuojamas taip, kad nebūtų paneigiamas valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietiškumas.

Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies reikalavimas tikybos mokyti tėvų pageidavimu išreiškia pozityvaus deklaravimo principą. Pareikšti pageidavimą, kad vaikai būtų mokomi tikybos ir būtent kurios – tėvų konstitucinė teisė.

10. Kaip minėta, Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte švietimo sistemai nustatytas uždavinys „užtikrinti tradicinių religinių bendrijų nariams tokias pat teises ir sąlygas kaip ir visiems gyventojams ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus“. Pareiškėjo manymu, Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims.

Ginčijamame Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte nustatytu teisiniu reguliavimu pabrėžiama tradicinių religinių bendrijų narių teisė ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus.

Ugdyti vaikus, rūpintis jų religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus – visų tėvų konstitucinė teisė. Pagal ginčijamą normą tradicinėms religinėms bendrijoms priklausantiems tėvams švietimo įstaigose nėra nustatyta kokių nors teisių, kurių neturi kiti tėvai. Joje įtvirtinta, kad šiems tėvams turi būti sudaromos tokios pat teisės ir sąlygos ugdyti savo vaikus švietimo įstaigose pagal įsitikinimus kaip ir visiems gyventojams.

Įstatymo 1 straipsnio 5 punkto normoje neregamentuojamas ir nevertinamas religinių doktrinų turinys, nevaržoma žmogaus prigimtine laisvė pasirinkti jam priimtina religiją arba tikėjimą ar nepasirinkti jokios, pakeisti pasirinktą religiją arba tikėjimą ar jos atsisakyti, vienam ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Ginčijamoje normoje nustatytas teisinis reguliavimas taip pat nesudaro teisinių prielaidų kitą asmenį versti ar šiam būti verčiamam pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Kadangi tradicinėms religinėms bendrijoms priklausantiems tėvams pagal Įstatymo 1 straipsnio 5 punktą švietimo sistemoje nėra nustatyta kokių nors teisių, kurių neturi kiti tėvai, taip pat nėra pagrindo teigti, kad tėvų galimybės įgyvendinti prigimtine minties, tikėjimo ir sąžinės laisvę priklauso nuo to, ar jie priklauso tradicinėms religinėms bendrijoms.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims.

11. Pareiškėjo manymu, Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.

Šiame Konstitucinio Teismo nutarime jau buvo konstatuota, jog ginčijamoje teisės normoje tradicinėms religinėms bendrijoms priklausantiems tėvams švietimo įstaigose nėra nustatyta kokių nors teisių, kurių neturi kiti tėvai. Pažymėtina, kad ginčijamu teisiniu reguliavimu valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietinis pobūdis nėra pakeičiamas.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

12. Pareiškėjo nuomone, ginčijamas Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje bažnyčias bei religines organizacijas, o kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

Šiame nutarime jau konstatuota, kad tradicinių religinių bendrijų narių išskyrimas ginčijamoje normoje neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims. Remiantis tokiais pat argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja ir Konstitucijos 43 straipsnio 1 daliai.

13. Pareiškėjo manymu, Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 2 daliai, kurioje nustatyta, kad valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises.

Pažymėtina, kad ginčijamoje normoje nereguliuojami santykiai, susiję su juridinio asmens teisių įgijimu, turėjimu ar netekimu. Įstatymo 1 straipsnio 5 punkte reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai – būtent tie, kurie yra susiję su tradicinių religinių bendrijų ir visų gyventojų vaikų ugdymu švietimo įstaigose pagal įsitikinimus.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 2 daliai.

14. Pareiškėjo nuomone, Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 5 daliai, kurioje nustatyta, kad bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu.

Ginčijamoje Įstatymo normoje nereguliuojami santykiai, susiję su valstybės ir bažnyčių bei kitų religinių organizacijų susitarimų sudarymu, įgyvendinimu ar pasibaigimu, nepaneigiama kurių nors bažnyčių ar kitų religinių organizacijų teisė sudaryti tokius susitarimus, susitarimu ar įstatymu nustatyti jų būklę valstybėje.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 5 daliai.

15. Pareiškėjo manymu, Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas prieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 7 daliai, kurioje nustatyta, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos.

Ginčijamoje Įstatymo 1 straipsnio 5 punkto normoje jokia religija nėra įvardyta kaip valstybinė. Vien tai, kad Įstatyme išskirtos tradicinės religinės bendrijos, nereiškia, jog atitinkamos religijos yra valstybinės.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 1 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 7 daliai.

II

Dėl Įstatymo 10 straipsnio 4 dalies atitikimo Konstitucijos 26 straipsnio 2 daliai, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 3, 5 ir 7 dalims.

1. Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Švietimo įstaigos gali būti steigiamos kelių steigėjų sutarties pagrindu. Tėvų pageidavimu valstybės ar savivaldybių švietimo įstaigos (klasės, grupės) gali būti sutarties pagrindu steigiamos kartu su valstybės pripažinta tradicine religine bendrija šios bendrijos, savivaldybių tarybos ar valstybės institucijos iniciatyva. Šių švietimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarką, suderintą su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, nustato Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.“

2. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.“

Iš Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad yra valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos, nedarytina išvada, jog negalimi keli valstybinės ar savivaldybės mokymo ar auklėjimo įstaigos steigėjai, kad valstybei ir savivaldybėms (jų institucijoms) neleidžiama būti tik vienu iš tokių mokymo ir auklėjimo įstaigų steigėjų. Pagal Įstatymo 10

straipsnio 4 dalį švietimo įstaigos, kurias valstybės ar savivaldybių institucijos steigia kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, yra valstybės (savivaldybių). Pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalį šios bendrai įsteigtos švietimo įstaigos yra pasaulietinės.

Pažymėtina, jog Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta norma garantuojama, kad valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose tėvų pageidavimu vaikai būtų mokomi tikybos. Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje nėra nustatyta, kad valstybės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose tikybos nėra mokoma ar kad jos yra mokoma ne tėvų pageidavimu.

Ginčijamoje Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog tėvų pageidavimu kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose gali būti steigiamos klasės arba grupės. Pagal Įstatymo 2 straipsnio 1 dalį klasės arba grupės nėra švietimo įstaigos. Jos yra švietimo įstaigų sudedamosios dalys. Klasės ir grupės nėra steigiamos atskirai nuo atitinkamų švietimo įstaigų; jų sudarymas – mokymo ir auklėjimo įstaigų vidaus darbo organizavimo reikalas. Tačiau pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalį valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, todėl pasaulietinės turi būti ir visos jų sudedamosios dalys – klasės, grupės ir kt. Šios klasės, grupės negali būti steigiamos ar kitaip sudaromos religijos, tikėjimo ar mokomos tikybos pagrindu. Priešingu atveju būtų paneigiamas valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietinis pobūdis, pažeidžiamas konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas. Tikybos pagrindu gali būti sudaromos grupės mokyti tik tikybos, tačiau pagal Konstituciją valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose šiuo pagrindu negali būti steigiamos ar kitaip sudaromos klasės, grupės ir pan. mokyti pasaulietinių mokomųjų dalykų. Tuo tarpu Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis religijos arba tikėjimo ar mokomos tikybos pagrindu gali būti steigiamos švietimo įstaigų sudedamosios dalys (klasės arba grupės) mokyti ne tik tikybos, bet ir pasaulietinių mokomųjų dalykų, sudaro teisinę prielaidą pakeisti valstybinių ir savivaldybių mokymo bei auklėjimo įstaigų pasaulietinį pobūdį. Todėl Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis nurodyta apimtimi prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

Pagal Įstatymo 10 straipsnio 4 dalį Vyriausybė ar jos įgaliota institucija gali nustatyti šioje dalyje nurodytų švietimo įstaigų (klasių, grupių) steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarką tik ją suderinusi su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis. Taigi Įstatymu nustatytų valstybės institucijų įgaliojimų įgyvendinimas priklauso ir nuo religinių organizacijų valios. Tai pažeidžia konstitucinį valstybės ir bažnyčios atskirumo principą, sudaro teisinę prielaidą pakeisti valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietinį pobūdį. Todėl Įstatymo 10 straipsnio 4 dalies nuostata „suderintą su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis“ prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

3. Konstitucijos 26 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.“

Pažymėtina, kad ginčijama Įstatymo 10 straipsnio 4 dalies norma reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai, t. y. santykiai, susiję su švietimo įstaigų, steigiamų sutarties tarp valstybės (savivaldybės) ir valstybės pripažintos tradicinės religinės bendrijos pagrindu, steigimu, reorganizavimu ir likvidavimu. Todėl nėra pagrindo teigti, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu suvaržoma kiekvieno žmogaus laisvė pasirinkti kurią nors religiją arba tikėjimą ir vienam ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Remiantis šiais motyvais darytina išvada, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 2 daliai.

4. Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Pažymėtina, kad nustatyti įvairioms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms skirtingą būklę valstybėje galima tik pagal tuos kriterijus, kurie nurodyti Konstitucijoje. Konstitucijos 43

straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė valstybėje gali būti nustatoma skirtinga negu kitų bažnyčių ir religinių organizacijų. Todėl tai, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje teisė būti vienu iš valstybės ar savivaldybių švietimo įstaigų steigėju nustatyta tradicinėms religinėms bendrijoms, bet ši teisė nenustatyta kitoms valstybės pripažintoms bažnyčioms bei religinėms organizacijoms, nesuteikia pagrindo teigti, jog ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės principas.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 2 daliai.

5. Konstitucijos 43 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti.“

Pažymėtina, kad Konstitucijos 43 straipsnio 3 dalis skirta bažnyčių bei religinių organizacijų savarankiškumui garantuoti, joms apsaugoti nuo valstybės ir savivaldybių institucijų, jų pareigūnų, kitų įstaigų bei organizacijų kišimosi į bažnyčių bei religinių organizacijų veiklą.

Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad Konstitucijos 43 straipsnio 3 dalies nuostatos neturi būti aiškinamos kaip sudarančios baigtinį bažnyčių bei religinių organizacijų teisių sąrašą. Bažnyčių bei religinių organizacijų teisės įtvirtintos ir kitose Konstitucijos nuostatose. Įstatymų leidėjas turi teisę, nepažeisdamas Konstitucijos, įstatymu nustatyti ir tokias bažnyčių bei religinių organizacijų teises, kurios Konstitucijoje nėra tiesiogiai minimos.

Įstatymo 10 straipsnio 4 dalyje reglamentuojami santykiai, susiję su švietimo įstaigų (klasių, grupių) steigimu sutarties pagrindu kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, taip pat su šių įstaigų (klasių, grupių) steigimo tvarkos nustatymu. Konstitucijos 43 straipsnio 3 dalyje reglamentuojami kitokio pobūdžio santykiai.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 3 daliai.

6. Konstitucijos 43 straipsnio 5 dalyje nustatyta: „Bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu arba įstatymu.“

Ginčijamoje Įstatymo 10 straipsnio 4 dalies normoje nereguliuojami santykiai, susiję su valstybės ir bažnyčių bei kitų religinių organizacijų susitarimų sudarymu, įgyvendinimu ar pasibaigimu, nepaneigiama kurių nors bažnyčių ar kitų religinių organizacijų teisė sudaryti tokius susitarimus, susitarimu ar įstatymu nustatyti jų būklę valstybėje. Dėl to nėra pagrindo teigti, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis prieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 5 daliai.

7. Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje nustatyta: „Lietuvoje nėra valstybinės religijos.“ Ši konstitucinė nuostata reiškia, kad įstatymais jokios religijos negalima paskelbti valstybine.

Pažymėtina, kad ginčijamoje Įstatymo 10 straipsnio 4 dalies normoje nėra nustatyta kokia nors valstybinė religija. Vien tai, kad tradicinės religinės bendrijos išskiriamos iš kitų bažnyčių bei religinių organizacijų, nereiškia, jog kuriai nors vienai ar kelioms religijoms yra suteikiamas valstybinės religijos statusas ir taip pažeidžiamas konstitucinis valstybinės religijos nebuvimo principas.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 10 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 7 daliai.

III

Dėl Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies atitikimo Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims bei 40 straipsnio 1 daliai ir dėl Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 punkto atitikimo Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai.

1. Įstatymo 32 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Valstybinių ar savivaldybių švietimo įstaigų, steigiamų kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, veiklos nuostatus, kurie turi neprieštarauti šiam ir kitiems įstatymams, tvirtina abu steigėjai. Šių švietimo įstaigų nuostatuose nustatoma, kad:

1) švietimo įstaigos vadovus religinės bendrijos teikimu skiria ir atleidžia atitinkamos valstybės ar savivaldybių institucijos;

2) pasaulėžiūros ugdymo reikalavimus ir reikalavimus su ugdymu susijusiam švietimo įstaigos personalui nustato religinė bendrija;

3) vadovų ir pedagogų atestaciją organizuoja abu steigėjai (pagal savo kompetenciją).“

Pareiškėjo nuomone, ši dalis prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2 bei 3 dalims ir 40 straipsnio 1 daliai.

2. Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Žmogus turi teisę turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti.“

2.1. Pagal Konstituciją valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose pedagogams, kitiems darbuotojams negali būti nustatomi jokie su jų įsitikinimais susiję reikalavimai. Tokių reikalavimų negali nustatyti nei valstybės ar savivaldybių institucijos, nei tėvai, kurių pageidavimu mokoma tikybos, nei tikybos mokytojai, nei tradicinės bažnyčios bei religinės organizacijos ar kitos valstybės pripažintos bažnyčios ir religinės organizacijos. Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad priešingu atveju būtų paneigiama ir pareiškėjo prašyme nenurodyta Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalies norma, kad kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi.

Pažymėtina, jog Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 punkte vartojama formuluotė „su ugdymu susijęs personalas“ suformuluota taip, kad gali būti interpretuojama kaip apimanti ne tik tikybos mokytojus, bet ir visus atitinkamų įstaigų darbuotojus, kurių funkcijos ar veikla gali daryti įtaką moksleivių ugdymui – mokymui, auklėjimui, lavinimui ir t. t.

Tačiau pagal įsitikinimų ir jų raiškos laisvės konstitucinę sampratą žmogus yra laisvas pasirinkti pasaulėžiūros vertybes. Taigi ginčijama norma suformuluota teisiškai ydingai.

Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 punkto nuostata, kad valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų, steigiamų kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, nuostatuose nustatoma, jog pasaulėžiūros ugdymo reikalavimus ir reikalavimus su ugdymu susijusiam švietimo įstaigos personalui nustato religinė bendrija, suponuoja tai, kad religinė bendrija turi teisę kištis į darbuotojų įsitikinimus, daryti jiems poveikį, aiškintis jų požiūrį į religiją, tikėjimą ar netikėjimą. Tai neatitinka įsitikinimų ir jų raiškos laisvės konstitucinės sampratos, taip pat Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalies normos, kad kultūra, mokslas ir tyrinėjimai bei dėstymas yra laisvi.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 punktas prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai ir 42 straipsnio 1 daliai.

2.2. Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata, kad švietimo įstaigos vadovus religinės bendrijos teikimu skiria ir atleidžia atitinkamos valstybės ir savivaldybių institucijos, suponuoja tai, kad nurodytos valstybės ir savivaldybių institucijos, nesant religinės bendrijos teikimo, negali paskirti valstybinės ir savivaldybės švietimo įstaigos vadovų. Tai reiškia, kad valstybės ir savivaldybių institucijų sprendimus riboja tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų valia. Toks ginčijamame Įstatymo punkte numatytas teikimas neatitinka konstitucinio valstybės ir bažnyčios atskirumo principo.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad ir Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata, kurioje įtvirtinta, jog skiriant ir atleidžiant valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigų vadovus reikalingas religinės bendrijos teikimas, prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai.

2.3. Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 3 punkto, kuriame nustatyta, jog švietimo įstaigos vadovų ir pedagogų atestaciją organizuoja abu steigėjai (pagal savo kompetenciją), atitikimas Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai taip pat nagrinėtinas atsižvelgiant į Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 punkto nuostatą, kad valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų, steigiamų kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, nuostatuose nustatoma, jog pasaulėžiūros ugdymo reikalavimus ir reikalavimus su ugdymu susijusiam švietimo įstaigos personalui nustato religinė bendrija. Šie reikalavimai susiję su švietimo įstaigos darbuotojų įsitikinimais, požiūriu į atitinkamą religiją arba tikėjimą. Šiame nutarime jau konstatuota, kad

Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata, kurioje įtvirtinta, jog skiriant ir atleidžiant valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigų vadovus reikalingas religinės bendrijos teikimas, ir 2 punktas prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai. Remiantis tokiais pat argumentais darytina išvada, kad ir Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 3 punktas prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai.

3. Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatyta:

„Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma.

Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.“

Šiame nutarime jau konstatuota, kad Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata, kurioje įtvirtinta, jog skiriant ir atleidžiant valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigų vadovus reikalingas religinės bendrijos teikimas, ir kad Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punktai prieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai. Remiantis tokiais pat argumentais darytina išvada, kad nurodyta Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata, taip pat šio straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punktai prieštarauja ir Konstitucijos 26 straipsnio 1 ir 2 dalims.

Kitaip vertintinas ginčijamų Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1, 2 ir 3 punktų atitikimas Konstitucijos 26 straipsnio 3 daliai. Juose nustatytos teisės normos nesudaro teisinių prielaidų versti kuriuos nors asmenis pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą, dėl to Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1, 2 ir 3 punktai neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 3 daliai.

4. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.“

4.1. Įstatymo 32 straipsnio 2 dalies norma, kad valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų, steigiamų kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis, veiklos nuostatus tvirtina abu steigėjai, reiškia, jog valstybė ir savivaldybės (jų institucijos) negali patvirtinti nurodytų valstybinių ar savivaldybių švietimo įstaigų veiklos nuostatų, jei jų taip pat nepatvirtina kitas steigėjas – valstybės pripažinta tradicinė religinė bendrija. Taigi valstybės institucijų galimybės įvykdyti joms Įstatymu nustatytus įgaliojimus priklauso nuo religinių organizacijų valios. Tokiu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas, sudaromos teisinės prielaidos valstybės pripažintoms tradicinėms religinėms bendrijoms – švietimo įstaigos steigėjoms įsiterpti į valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų valdymą bei veiklos priežiūrą, pakeisti valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietinį pobūdį.

4.2. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietiško principas, be kitų dalykų, reiškia, kad valstybės ir savivaldybių pasaulietinės mokymo ir auklėjimo įstaigos yra tolerantiškos, atviros ir prieinamos visų tikybų žmonėms, taip pat netikintiesiems visuomenės nariams; ugdymo pasaulėžiūrinis turinys šiose įstaigose yra pasaulietinis; dėstant pasaulietinius mokomuosius dalykus moksleiviams nėra diegiama jokia religija ar tikėjimas. Pedagogams (išskyrus tikybos mokytojus), kitiems pasaulietinių švietimo įstaigų darbuotojams negali būti nustatomi jokie su jų įsitikinimais susiję reikalavimai. Taigi bažnyčios ir religinės organizacijos pedagogams, kitiems pasaulietinių švietimo įstaigų darbuotojams (išskyrus tikybos mokytojus) negali nustatyti jokių su jų įsitikinimais ar tikyba susijusių reikalavimų. Valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų valdymą bei veiklos priežiūrą, pakeisti valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietinį pobūdį. Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 32 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

IV

Dėl Įstatymo 20 straipsnio atitikimo Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2, 3 ir 5 dalims, 29 straipsnio 2 daliai, 40 straipsnio 1 daliai ir 43 straipsnio 7 daliai.

1. Įstatymo 20 straipsnyje nustatyta:

„Valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu dvasinės vyresnybės įgalioti asmenys moko tikybos (valstybės pripažintų tradicinėmis konfesijų).

Valstybės ir savivaldybių globojami moksleiviai tikėjimo dalykų mokomi pagal jų šeimoje ar giminėje išpažįstamą tradicinę religiją.

Nelankantiesiems tikybos pamokų tuo metu dėstoma etika.

Dviejų steigėjų (valstybės ar savivaldybių ir valstybės pripažintos tradicine religinės bendrijos) švietimo įstaigose tėvų (ar vaiko globėjų) pageidavimu mokiniai gali lankyti ne tikybos, bet etikos ar kitos tradicinės religijos pamokas.“

2. Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Šiame nutarime jau konstatuota, kad Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Todėl tai, kad ginčijamoje normoje išskirtas tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų tikybos mokymas, bet nenurodytas kitų valstybės pripažintų bažnyčių ir religinių organizacijų tikybos mokymas, nesuteikia pagrindo teigti, jog ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės principas.

Svarbu ir tai, kad Įstatymo 20 straipsnio 3 ir 4 dalyse teisė ir pareiga nelankantiesiems tikybos pamokų lankyti etikos pamokas nustatyta visiems moksleiviams, nė vienos jų grupės formaliai neišskiriant pagal Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalyje nurodytus požymius.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 20 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 2 daliai.

3. Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalyje nustatyta: „Tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.“

Kaip minėta, pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalį vaiko tėvai (globėjai) turi teisę pareikšti pageidavimą, kad valstybinėje ar savivaldybių švietimo įstaigoje moksleivis būtų mokomas tikybos, ir nurodyti, kurios tikybos jis turi būti mokomas. Įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose mokoma tikybos ir kad tikybos mokoma tėvų (globėjų) pageidavimu, neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 5 daliai.

3.1. Pagal Konstituciją valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose tėvų pageidavimu vaikai turi būti mokomi ne bet kokios, o tėvų nurodytos tikybos. Iš to kyla valstybinių ir savivaldybių švietimo įstaigų pareiga užtikrinti, kad moksleiviai būtų mokomi būtent tos tikybos, kurios pageidauja jų tėvai. Įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostata, kad tikybos moko valstybės pripažintų tradicinių religinių bendrijų dvasinės vyresnybės įgalioti asmenys, vertintina kaip garantija, jog moksleiviai bus mokomi būtent tos tikybos, kurios pageidauja jų tėvai. Todėl ši Įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostata neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 5 daliai.

3.2. Šiame nutarime jau konstatuota, kad Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostata, jog yra tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos, yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Kartu pažymėtina, jog tai, kad ginčijamose normose išskirtas tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų tikybos mokymas, bet nenurodytas kitų valstybės pripažintų bažnyčių ir religinių organizacijų tikybos mokymas, savaime nereiškia, kad šiuo teisiniu reguliavimu pažeidžiama Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis. Taip pat nėra pažeidžiama Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta visų tėvų

ir globėjų lygi teisė nevaržomiems rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.

3.3. Įstatymo 20 straipsnio 3 dalies nuostatos, kad nelankantiesiems tikybos pamokų dėstoma etika ir kad etika dėstoma tuo pat metu kaip ir tikyba, yra skirtos mokymo proceso švietimo įstaigose organizavimui reglamentuoti.

Ginčijamomis nuostatomis nėra pažeidžiama Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta visų tėvų ir globėjų lygi teisė nevaržomiems rūpintis vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus.

4. Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatyta:

„Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra nevaržoma.

Kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo.

Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.“

Ginčijamose Įstatymo 20 straipsnio 1, 3 ir 4 dalyse nustatytu teisiniu reguliavimu nėra suvaržoma minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, taip pat žmogaus teisė laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienam ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Tokiu teisiniu reguliavimu taip pat nėra sudaromos teisinės prielaidos versti kitą asmenį ar šiam būti verčiamam pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 20 straipsnio 1, 3 ir 4 dalys neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims.

5. Kaip minėta, Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.“

5.1. Ginčijamos Įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose mokoma tikybos, kad tikybos mokoma tėvų (globėjų) pageidavimu ir kad tikybos moko atitinkamų konfesijų dvasinės vyresnybės įgalioti asmenys, nepaneigia konstitucinės minties, tikėjimo ir sąžinės laisvės sampratos, konstitucinio valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietiško principo. Todėl darytina išvada, kad šios nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

5.2. Šiame nutarime jau konstatuota, jog tai, kad Įstatymo 20 straipsnyje išskirtas tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų tikybos mokymas, bet nenurodytas kitų valstybės pripažintų bažnyčių ir religinių organizacijų tikybos mokymas, nesuteikia pagrindo teigti, jog ginčijamu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas asmenų lygybės principas. Remiantis tokiais pat argumentais darytina išvada, kad nustatytu teisiniu reguliavimu nėra pažeidžiama ir Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalis.

5.3. Kaip minėta, Įstatymo 20 straipsnio 3 dalies nuostatos, jog nelankantiesiems tikybos pamokų dėstoma etika ir kad etika dėstoma tuo pat metu kaip ir tikyba, yra skirtos mokymo proceso švietimo įstaigose organizavimui reglamentuoti.

Pagal konstitucinį pozityvaus deklaravimo principą tėvai gali pareikšti pageidavimą, kad valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose būtų mokoma tikybos, bet jie neprivalo pareikšti pageidavimo, kad būtų mokoma etikos, t. y. dalyko, kurio mokymas Įstatymu yra numatytas tikybos pamokų nelankantiems moksleiviams. Valstybės ir savivaldybių kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis steigiamose švietimo įstaigose, kaip ir visose valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose, mokiniai gali būti mokomi tikybos tik jei tokį pageidavimą pareiškia jų tėvai (globėjai). Todėl Įstatymo 20 straipsnio 4 dalies formuluotės „tėvų (globėjų) pageidavimu mokiniai gali lankyti <...> etikos <...> pamokas“ negalima interpretuoti kaip nustatančios konstitucinio pozityvaus deklaravimo principo išimtį. Įstatymo 20 straipsnio 4 dalies nuostata, kad valstybės ir savivaldybių kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis steigiamose švietimo įstaigose mokiniai gali lankyti ne tikybos, bet etikos pamokas tėvų (globėjų) pageidavimu, suformuluota nekorektiškai.

Tačiau šis trūkumas nesuteikia pagrindo teigti, kad nustatytu teisiniu reguliavimu pažeidžiamos Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies nuostatos.

6. Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje nustatyta: „Lietuvoje nėra valstybinės religijos.“

Pabrėžtina, kad ginčijamose Įstatymo 20 straipsnio normose nėra nustatyta kokia nors valstybinė religija. Vien tai, kad šio straipsnio 1, 2 ir 4 dalyse nurodomos tradicinės religinės bendrijos, nereiškia, kad atitinkamoms religijoms suteikiamas valstybinės religijos statusas ir taip pažeidžiamas konstitucinis valstybinės religijos nebuvimo principas.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 20 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 43 straipsnio 7 daliai.

7. Tam tikrais įstatymų nustatytais atvejais vaiko globėjo funkcijas atlieka valstybė ar savivaldybės (jų institucijos).

Įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad valstybės ir savivaldybių globojami moksleiviai tikėjimo dalykų mokomi pagal jų šeimoje ar giminėje išpažįtamą tradicinę religiją. Šiame nutarime jau konstatuota, kad Įstatymo 20 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 2 daliai ir 43 straipsnio 7 daliai.

7.1. Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Formuliuotės „tėvai ir globėjai“ ir „pagal savo įsitikinimus“ suponuoja tai, kad Konstitucijos 26 straipsnyje yra nustatytos tėvų ir globėjų – fizinių asmenų, bet ne institucijų, įstatymų nustatytais atvejais atliekančių vaiko globos funkcijas, teisės. Todėl Konstitucijos 26 straipsnio 5 dalies formuliuotė „tėvai ir globėjai“ neapima valstybės, savivaldybių, taip pat valstybinių ir savivaldybių globos institucijų, kurios negali turėti jokių (taip pat religinių ar dorovinių) įsitikinimų.

Įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai – būtent tie, kurie susiję su valstybės ir savivaldybių globojamų moksleivių tikybos mokymu.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 20 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 5 daliai.

7.2. Valstybė ir savivaldybės, įstatymų nustatytais atvejais atlikdamos vaikų (moksleivių) globos funkcijas, turi pareigą užtikrinti jiems išsilavinimą valstybinėse arba savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose. Pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalį šios įstaigos yra pasaulietinės.

Įstatymo 20 straipsnio 2 dalies norma, kad valstybės ir savivaldybių globojami moksleiviai tikėjimo dalykų mokomi pagal jų šeimoje ar giminėje išpažįtamą tradicinę religiją, reiškia, jog tais atvejais, kai vaikai prieš patekdami į šias globos įstaigas jų tėvų pageidavimu buvo mokomi atitinkamos tikybos, tai ir globos įstaigoje jie mokomi tos pačios tikybos.

Pažymėtina, kad Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos, kuri yra ratifikuota Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ratifikavimo“ ir yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis, 14 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės dalyvės gerbia vaiko teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Todėl jei mokymo ar auklėjimo įstaigai yra žinoma apie vaiko šeimoje išpažįtamą tradicinių bažnyčių ar religinių organizacijų religiją, vaikas, atsižvelgiant į jo interesus, gali būti mokomas šios tikybos. Jeigu mokymo ar auklėjimo įstaigai nėra žinoma apie vaiko šeimoje išpažįtamą religiją – atsižvelgiama į paties vaiko pageidavimą. Vaikas neturi būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti tam tikrą religiją arba tikėjimą, neturi būti varžoma jo konstitucinė minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė. Taip interpretuojamos Įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatos neprieštarauja Konstitucijai.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 20 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 26 straipsnio 1, 2 ir 3 dalims ir 40 straipsnio 1 daliai.

V

Dėl Įstatymo 21 straipsnio 2 punkto atitikimo Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

1. Įstatymo 21 straipsnyje nustatyta:

„Moksleiviai turi teisę:

2) sukakę 15 metų savarankiškai apsispręsti dėl tikybos mokymosi“.

2. Kaip minėta, Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.“

3. Pagal Konstitucijos 38 straipsnio 6 dalį tėvai turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės juos išlaikyti, o pagal 26 straipsnio 5 dalį tėvai ir globėjai nevaržomi rūpinasi vaikų ir globotinių religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus. Šios nuostatos drauge su Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies norma, kad tėvų pageidavimu valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose mokoma tikybos, suponuoja tai, jog pageidauti, kad pasaulietinėje mokymo ar auklėjimo įstaigoje būtų mokoma tikybos, yra konstitucinė tėvų (globėjų) teisė.

Pagal Vaiko teisių konvencijos 1 straipsnį vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažįstama anksčiau. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip. Taigi atskiruose įstatymuose gali būti nustatyta kita amžiaus riba, kurią peržengęs asmuo tam tikruose santykiuose įgyja specialų veiksnumą.

Įstatymo 21 straipsnio 2 punkto nuostata reiškia, kad asmuo, sukakęs 15 metų, įgyja specialų veiksnumą Įstatyme konkrečiai įvardytoje srityje – apsisprendžiant dėl tikybos mokymosi. Nuo šio momento pageidauti, kad pasaulietinėje mokymo ar auklėjimo įstaigoje moksleivis būtų mokomas tikybos, yra jau ne tėvų (globėjų), bet paties moksleivio teisė.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 21 straipsnio 2 punktas neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

VI

Dėl Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies atitikimo Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai, 39 straipsnio 1 ir 3 dalims.

1. Įstatymo 15 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Mokymas Lietuvos Respublikos valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse ir aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Ugdytas valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose (išskyrus vaikų globos), taip pat papildomo ugdymo institucijose yra iš dalies apmokamas.“

Atsižvelgdamas į pareiškėjo argumentus, Konstitucinis Teismas tirs, ar Konstitucijai neprieštarauja Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostata, kad ugdymas valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose (išskyrus vaikų globos), taip pat papildomo ugdymo institucijose yra iš dalies apmokamas.

2. Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Valstybė saugo ir globoja šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę.“ Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą.“ Konstitucijos 41 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas.“

2.1. Sistemiskai aiškinant nurodytas konstitucines normas pažymėtina, jog Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalis, 39 straipsnio 1 dalis ir 41 straipsnio 2 dalis sietinos su 38 straipsnio 1 dalimi, kurioje įtvirtinta, kad šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas. Konstitucijos 38 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatos išreiškia valstybės įsipareigojimą įstatymais ir kitais teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų, kad šeima, taip pat motinystė, tėvystė ir vaikystė, kaip konstitucinės vertybės, būtų visokeriopai puoselėjamos ir saugomos.

Konstitucijos 41 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad asmenims iki 16 metų mokslas privalomas, o 2 dalyje – kad mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas. Šios Konstitucijos normos reiškia, jog valstybė (jos institucijos) turi pareigą užtikrinti, kad visi asmenys iki 16 metų turėtų realias galimybes įgyti nemokamą išsilavinimą valstybinėse arba savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse ar aukštesniosiose mokyklose, kad mokymas šiose įstaigose būtų visiems vienodai prieinamas.

Mokymas – sudedamoji ugdymo dalis. Ugdymas – labai įvairialypis procesas, kurį lemia įvairūs veiksniai: šeimos įtaka, pedagogų ir mokymo bei auklėjimo įstaigų veikla, visuomenės ir šeimos vertybės, visuomenėje vykstantys socialiniai, demografiniai, ekonominiai, politiniai, kultūriniai procesai, valstybės finansinės, organizacinės bei infrastruktūros galimybės ir kt. Ugdymo kryptingumą, kokybę ir įvairiapusiškumą privalo užtikrinti ne tik Konstitucijoje nurodytos valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos, bet ir tėvai (globėjai), turintys konstitucinę teisę rūpintis vaikų (globotinių) religiniu ir doroviniu auklėjimu pagal savo įsitikinimus bei konstitucinę pareigą juos auklėti dorais žmonėmis ir ištikimais piliečiais, iki pilnametystės išlaikyti. Realizuodami šias konstitucines teises ir pareigas, tėvai (globėjai) negali neprisiimti dalies vaikų ugdymo išlaidų.

2.2. Pagal Įstatymo 8 straipsnį norintieji papildomai ugdomi įvairiomis formomis organizuotose švietimo institucijose: meno, sporto, kalbų, technikos bei kitokio profilio mokyklose, kursuose, būreliuose. Taigi papildomas ugdymas pirmiausia sietinas ne su Konstitucijoje garantuojamu nemokamu bendruoju, profesiniu, aukštesniuoju išsilavinimu arba su kompetentingų valstybės ar savivaldybių institucijų, pačių valstybinių ir savivaldybių mokymo ar auklėjimo įstaigų parengtais ar aprobuotais (patvirtintais) mokymo planais (programomis), bet su pačių moksleivių (jų tėvų, globėjų) noru. Todėl pagrįsta yra nuostata, kad ugdymas papildomo ugdymo institucijose yra iš dalies mokamas. Šią ugdymo išlaidų dalį valstybė gali, bet ne privalo prisiimti. Kita vertus, ši nuostata nereiškia, kad valstybės ar savivaldybių institucijos, atsižvelgdamos į visuomenės (gyventojų) poreikius bei valstybės (savivaldybių) finansines ir organizacines galimybes, negali steigti ir išlaikyti, kitaip remti valstybinių (savivaldybių) papildomo ugdymo įstaigų.

Pagrįsta ir Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies nuostata, kad ugdymas vaikų globos įstaigose yra nemokamas. Jei būtų priešingai, valstybė nevykdytų Konstitucijos 38 straipsnio 2 dalyje nustatytos pareigos globoti vaikystę, neužtikrintų, kad būtų deramai auklėjami valstybės ir savivaldybių globojami vaikai.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 15 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai.

2.3. Konstitucijos 39 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybė globoja šeimas, auginančias ir auklėjančias vaikus namuose, įstatymo nustatyta tvarka teikia joms paramą.“ Pažymėtina, kad ginčijamoje Įstatymo 15 straipsnio 1 dalies normoje reglamentuojami santykiai, susiję ne su vaikų auginimu ir auklėjimu namuose, bet su jų mokymu bei ugdymu valstybinėse ir savivaldybių ikimokyklinėse įstaigose, taip pat papildomo ugdymo institucijose. Todėl darytina išvada, kad Įstatymo 15 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 39 straipsnio 1 daliai.

4. Konstitucijos 39 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Nepilnamečius vaikus gina įstatymas.“

Ši Konstitucijos nuostata reiškia, kad nepilnamečių vaikų teisėms turi būti garantuojama pakankama ir efektyvi jų teisių ir teisėtų interesų apsauga, taip pat ir tai, kad įstatymų leidėjas, kitos valstybinės institucijos, teisės aktais reglamentuodamos nepilnamečių būklę, reguliuodamos kitus santykius, turi paisyti nepilnamečių vaikų teisių ir teisėtų interesų.

Šiame nutarime jau konstatuota, kad ginčijama Įstatymo 15 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 38 straipsnio 2 daliai, 39 straipsnio 1 daliai. Remiantis tokiais pat argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 15 straipsnio 1 dalis neprieštarauja ir Konstitucijos 39 straipsnio 3 daliai.

VII

Dėl Įstatymo 10 straipsnio 3 dalies atitikimo Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai ir 120 straipsnio 1 ir 2 dalims.

1. Įstatymo 10 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Savivaldybių tarybos Švietimo ir mokslo ministerijos raštišku sutikimu steigia, reorganizuoja ir likviduoja savivaldybių švietimo įstaigas, teikiančias pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą; apskričių viršininkų raštišku sutikimu – ikimokyklinio, papildomo ugdymo ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo įstaigas.“

2. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos.“ Konstitucijos 41 straipsnio 2 dalyje nurodoma: „Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas.“ Konstitucijos 120 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta: „Valstybė remia savivaldybes“, o 2 dalyje – „Savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai“.

3. Konstitucinis Teismas tirs Įstatymo 10 straipsnio 3 dalies atitikimą Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai ir 41 straipsnio 2 daliai pareiškėjo nurodytu aspektu, t. y. ta apimtimi, kuria nurodytuose Konstitucijos straipsniuose įtvirtintas savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų (bendrojo lavinimo, profesinių ir aukštesniųjų mokyklų) buvimas.

4. Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalies norma, kad savivaldybės veikia laisvai ir savarankiškai, negali būti atsiejama nuo toje pačioje dalyje įtvirtintos nuostatos, kad savivaldybių veikimo laisvė ir savarankiškumas yra saistomi Konstitucijoje bei įstatymuose apibrėžtos jų kompetencijos. Pagal Konstitucijos 119 straipsnio 3 dalį savivaldos institucijų organizavimo ir veiklos tvarką nustato įstatymas.

Konstitucinė nuostata, kad savivaldybės laisvai ir savarankiškai veikia pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją, derinasi su Europos vietos savivaldos chartija.

5. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies formuluotė „savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos“ ir 41 straipsnio 2 dalies formuluotė „savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinės bei aukštesniosios mokyklos“, atsižvelgiant į Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalies normą, reiškia, jog turi būti mokymo ir auklėjimo įstaigų, susietų su savivaldybėmis priklausomybės ryšiais. Tai, be kitų dalykų, suponuoja savivaldybių (jų institucijų) teisę steigti, reorganizuoti, likviduoti mokymo ir auklėjimo įstaigas, turėti kitas su jų steigimu, reorganizavimu, likvidavimu susijusias teises bei pareigas.

Tačiau ši konstitucinė savivaldybių teisė nėra neribota. Nurodytos Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies ir 41 straipsnio 2 dalies formuluotės, atsižvelgiant į Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalies normą, suponuoja įstatymų leidėjo teisę nustatyti nurodytų savivaldybių įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo tvarką, reglamentuoti jų veiklą, reguliuoti kitus su šiomis įstaigomis susijusius santykius. Svarbu, kad atitinkamais įstatymais nebūtų paneigiama pati savivaldybių teisė steigti, reorganizuoti, likviduoti mokymo ir auklėjimo įstaigas, turėti kitas su jų steigimu, reorganizavimu, likvidavimu susijusias teises ir pareigas.

6. Įstatymo 10 straipsnio 3 dalyje nustatyta savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo tvarka, t. y. reguliuojami savivaldybių ir valstybės vykdomosios valdžios institucijų (Švietimo ir mokslo ministerijos bei apskričių viršininkų) santykiai dėl šių įstaigų steigimo, reorganizavimo ir likvidavimo.

Pagal Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalį savivaldybių veikimo laisvė ir savarankiškumas yra saistomi Konstitucijoje bei įstatymuose apibrėžtos jų kompetencijos. Kaip minėta, ši konstitucinė nuostata suponuoja Įstatymų leidėjo kompetenciją nustatyti savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo tvarką. Todėl darytina išvada, kad Įstatymo 10 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

7. Konstitucijos 120 straipsnio 1 dalies nuostata, kad valstybė remia savivaldybes, įtvirtina ne tik valstybės pareigą teikti paramą savivaldybėms, bet ir įstatymų leidėjo pareigą nevaržyti savivaldybių teisėtos iniciatyvos, nekliudyti jų teisėtai veiklai.

Įstatymo 10 straipsnio 3 dalies atitikimas Konstitucijos 120 straipsnio 1 daliai nagrinėtinas atsižvelgiant į jos santykį su Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalimi.

Šiame nutarime jau konstatuota, kad Įstatymo 10 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai. Remiantis tokiais pat argumentais darytina išvada, kad ji neprieštarauja ir Konstitucijos 120 straipsnio 1 daliai.

8. Prielaida, kad Įstatymo 10 straipsnio 3 dalis prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai bei 41 straipsnio 2 daliai, yra nepagrįsta, nes savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų, steigiamų, reorganizuojamų Švietimo ir mokslo ministerijos arba apskričių viršininkų raštišku

sutikimu, pobūdis nepakinta. Jos ir toliau yra savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos – susijusios su savivaldybėmis priklausomybės ryšiais, savivaldybės yra jų steigėjai.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 10 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai ir 41 straipsnio 2 daliai.

VIII

Dėl Įstatymo 35 straipsnio 2 punkto, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

1. Įstatymo 35 straipsnio 2 punkte nustatyta:

„Švietimo ir mokslo ministerija:

2) raštu aprobuoja nepavaldžių valstybinių ir nevalstybinių švietimo (išskyrus neformaliojo) įstaigų steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą bei savivaldybių švietimo įstaigų, teikiančių pradinį, pagrindinį ir vidurinį išsilavinimą, steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą;“.

2. Įstatymo 37 straipsnio 2 punkte nustatyta:

„Apskrities viršininkas:

2) raštu aprobuoja apskrities nevalstybinių ir savivaldybių ikimokyklinio, papildomo ugdymo ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų steigimą, reorganizavimą ir likvidavimą;“.

3. Įstatymo 38 straipsnio 2 ir 3 punktuose nustatyta:

„Savivaldybė:

2) apskrities viršininkui raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja ikimokyklines ugdymo įstaigas, papildomo ugdymo bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigas. Skiria ir atleidžia jų vadovus;

3) Švietimo ir mokslo ministerijai raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja visų tipų bendrojo lavinimo pradines, pagrindines ir vidurines mokyklas. Skiria ir atleidžia jų vadovus“.

4. Pareiškėjas neginčija Įstatymo 38 straipsnio 2 punkto nuostatos, kad savivaldybė skiria ir atleidžia ikimokyklinių ugdymo įstaigų, papildomo ugdymo bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų vadovus, ir 3 punkto nuostatos, kad savivaldybė skiria ir atleidžia visų tipų bendrojo lavinimo pradinių, pagrindinių ir vidurinių mokyklų vadovus. Atsižvelgdamas į pareiškėjo argumentus, Konstitucinis Teismas tirs, ar Konstitucijai neprieštarauja Įstatymo 38 straipsnio 2 punkto nuostata, kad savivaldybė, apskrities viršininkui raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja ikimokyklines ugdymo įstaigas, papildomo ugdymo bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigas, ir 3 punkto nuostata, kad savivaldybė, Švietimo ir mokslo ministerijai raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja visų tipų bendrojo lavinimo pradines, pagrindines ir vidurines mokyklas.

5. Kaip minėta, pagal Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalį savivaldybių veikimo laisvė ir savarankiškumas yra saistomi Konstitucijoje bei įstatymuose apibrėžtos jų kompetencijos. Ši konstitucinė nuostata suponuoja Įstatymų leidėjo kompetenciją nustatyti savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų steigimo, reorganizavimo, likvidavimo tvarką. Todėl darytina išvada, kad Įstatymo 35 straipsnio 2 punktas, 37 straipsnio 2 punktas ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktai nurodyta apimtimi neprieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

IX

Dėl Įstatymo 35 straipsnio 5 punkto atitikimo Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

1. Įstatymo 35 straipsnio 5 punkte nustatyta:

„Švietimo ir mokslo ministerija:

5) koordinuoja apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklą, nustato kvalifikacinius reikalavimus šių padalinių vadovams, inspektoriams ir specialistams, rengia ir teikia Vyriausybei tvirtinti viešo konkurso eiti šias pareigas nuostatus;“.

2. Pagal Konstitucijos 119 straipsnio 3 dalį savivaldos institucijų organizavimo ir veiklos tvarką nustato įstatymas, o pagal 120 straipsnio 2 dalį savivaldybės veikia laisvai ir savarankiškai

pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją. Tai, kad Įstatymo 35 straipsnio 5 punkte paminėti savivaldybių administracijų švietimo padaliniai, iš esmės reiškia, jog Įstatymu nustatyta, kad savivaldybių administracijose privalo būti padaliniai, atsakingi už savivaldybės veiklą švietimo srityje.

Savivaldybių ir valstybės interesai turi būti derinami. Savivaldybių ir valstybės interesų derinimo principas reiškiasi ne tik valstybei įvairiais būdais ir formomis remiant savivaldybes arba valstybei įstatymo apibrėžtomis formomis prižiūrint savivaldybių veiklą, bet ir koordinuojant bendrus veiksmus, kai siekiama reikšmingų socialinių tikslų (Konstitucinio Teismo 1998 m. vasario 18 d. nutarimas).

Įstatyme įtvirtintas apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklos koordinavimas nepažeidžia savivaldos konstitucinės sampratos. Toks koordinavimas yra svarbi sąlyga užtikrinant vienodą valstybinę švietimo politiką ir jos vykdymo priežiūrą, nustatant vienodus švietimo ir išsilavinimo standartus, garantuojant mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitikimą valstybės pripažįstamai kvalifikacijai, užtikrinant konstitucinę teisę į mokslą bei išsilavinimą.

Su galimybe koordinuoti apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių veiklą sietinos ir Įstatymo 35 straipsnio 5 punkto nuostatos, kad Švietimo ir mokslo ministerija nustato kvalifikacinius reikalavimus apskričių viršininkų ir savivaldybių administracijų švietimo padalinių vadovams, inspektoriams ir specialistams, rengia ir teikia Vyriausybei tvirtinti viešo konkurso eiti šias pareigas nuostatus. Šios Įstatymo nuostatos nevertintinos kaip pažeidžiančios Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalies normas, savivaldybių veiklos laisvę ir savarankiškumą pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją.

Pažymėtina, kad vienodų reikalavimų švietimo padalinių vadovams, inspektoriams ir specialistams, taip pat vienodų sąlygų dalyvauti viešame konkurse eiti šias pareigas nustatymas užtikrina Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą visų piliečių teisę lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą, dalyvauti valdant savo šalį, taip pat jų konstitucinę teisę dalyvauti savivaldos institucijų veikloje.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 35 straipsnio 5 punktas neprieštarauja Konstitucijos 120 straipsnio 2 daliai.

X

Dėl Įstatymo 34 straipsnio 2 ir 3 dalių atitikimo Konstitucijos 40 straipsnio 4 daliai ir Įstatymo 34 straipsnio 2 dalies atitikimo Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

1. Įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Švietimo įstaigų veiklą organizuoja ir prižiūri jų steigėjai Bendrųjų švietimo įstaigų priežiūros nuostatų nustatyta tvarka“, o 3 dalyje – „Bendrosios švietimo politikos vykdymą prižiūri Švietimo ir mokslo ministerija bei apskričių viršininkai pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus nuostatus“.

2. Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.“

Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta ne tik valstybės teisė, bet ir pareiga prižiūrėti mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.

Mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra apima Konstitucijos ir įstatymų laikymosi priežiūrą ir kontrolę. Čia valstybė (jos institucijos) gali taikyti įvairius įstatymuose nustatytus kontrolės būdus ir formas.

3. Valstybine mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra yra užtikrinamas vienodų švietimo ir išsilavinimo standartų laikymasis, garantuojamas mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitikimas valstybės pripažįstamai kvalifikacijai.

Pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti, kuri valdžios institucija (ar institucijos) turi prižiūrėti valstybinės švietimo politikos vykdymą ir kokia kompetentinga vykdomosios valdžios institucija turėtų patvirtinti šios priežiūros nuostatus. Todėl Įstatymo 34 straipsnio 3 dalies nuostata, kad bendrosios švietimo politikos vykdymą prižiūri Švietimo ir mokslo

ministerija bei apskričių viršininkai pagal Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintus nuostatus, neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 4 daliai.

4. Įstatymo 34 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas nereiškia, kad valstybė atsisako mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūros, ją paveda šių įstaigų steigėjams ir tik jiems. Prižiūrėti mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą – konstitucinė valstybės pareiga. Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis), tad net Įstatyme *expressis verbis* neįtvirtinus, kad valstybė prižiūri švietimo įstaigų veiklą, ši jos konstitucinė pareiga neišnyksta. Įvairios valstybės institucijos atlieka mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos administracinę ir kitokią priežiūrą pagal įstatymuose nustatytą kompetenciją.

Įstatymo norma, jog steigėjai prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą pagal Bendruosius švietimo įstaigų priežiūros nuostatus, yra blanketinė. Iš jos negalima spręsti apie nurodytuose nuostatuose nustatytą teisinio reguliavimo turinį. Pažymėtina, kad šie nuostatai negali prieštarauti Konstitucijai ir įstatymams.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 34 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 4 daliai.

5. Pagal Įstatymą valstybinės ir savivaldybių švietimo įstaigos gali būti steigiamos kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis. Šiame nutarime jau konstatuota, kad pagal Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietškumo principą organizuoti valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų valdymą, prižiūrėti jų veiklą gali tik valstybės ir savivaldybių institucijos, bet ne bažnyčios ar religinės organizacijos.

Įstatymo 34 straipsnio 2 dalies norma, kad švietimo įstaigų veiklą organizuoja ir prižiūri jų steigėjai Bendrųjų švietimo įstaigų priežiūros nuostatų nustatyta tvarka, suponuoją tai, kad valstybės pripažintoms tradicinėms religinėms bendrijoms – švietimo įstaigų steigėjoms yra nustatyta teisė prižiūrėti ne tik tai, kaip valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose mokoma tikybos, bet ir visą šių įstaigų, kurios pagal Konstituciją yra pasaulietinės, veiklą. Tokiu teisiniu reguliavimu pažeidžiamas konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas, valstybės pripažintoms tradicinėms religinėms bendrijoms – švietimo įstaigos steigėjoms leidžiama įsiterpti į valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų valdymą bei veiklos priežiūrą, pakeisti valstybinių ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigų pasaulietinį pobūdį.

Remiantis šiais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 34 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria įtvirtinta valstybės pripažintų tradicinių religinių bendrijų – švietimo įstaigų steigėjų teisė prižiūrėti ne tik jų tikybų mokymą valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose, bet ir visą šių įstaigų veiklą, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

XI

Dėl Įstatymo 34 straipsnio 4 dalies atitikimo Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai ir 120 straipsnio 2 daliai.

1. Įstatymo 34 straipsnio 4 dalyje nustatyta: „Apskrities viršininko administracijos švietimo inspekcijai nustačius, kad savivaldybė nevykdo įstatymų priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai, apskrities viršininkas rašo teikimą Vyriausybės atstovui apskrityje dėl švietimo įstaigos steigėjo funkcijų perdavimo apskrities viršininko administracijai. Nutarimą dėl švietimo įstaigos steigėjo funkcijų perdavimo apskričiai priima Vyriausybė.“

2. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės. Jose tėvų pageidavimu mokoma tikybos“, o 41 straipsnio 2 dalyje – „Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštesniosiose mokyklose yra nemokamas“. Konstitucijos 120 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai.“

3. Kaip minėta, pagal Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalį valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.

Šiame nutarime jau konstatuota, kad įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti, kuri vykdomosios valdžios institucija (ar institucijos) prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą pagal įstatymuose nustatytą kompetenciją.

Įstatymo 34 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad prižiūradamos mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą apskrities viršininkų administracijos (jų švietimo inspekcijos) turi turėti teisę nustatyti ir konstatuoti, jog savivaldybė nevykdo įstatymų priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai.

4. Konstitucijos 123 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Vyriausybės skiriami atstovai prižiūri, ar savivaldybės laikosi Konstitucijos ir įstatymų, ar vykdo Vyriausybės sprendimus. Konstitucijos 124 straipsnyje nurodoma, kad savivaldybių tarybų, jų vykdomųjų organų bei jų pareigūnų aktai ar veiksmai, pažeidžiantys piliečių ir organizacijų teises, gali būti skundžiami teisme. Konstitucijos 123 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad įstatymo numatytais atvejais ir tvarka savivaldybės teritorijoje Seimas gali laikinai įvesti tiesioginį valdymą. Taigi Konstitucijoje yra nustatyta įvairios formos ir įvairūs būdai, kuriais valstybinės valdžios institucijos, jų pareigūnai (taip pat apskričių viršininkai bei Vyriausybės atstovai), taip pat piliečiai ir organizacijos gali reaguoti, jeigu savivaldybė nevykdo įstatymų priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai.

Valstybinės valdžios institucijų ir jų pareigūnų teisė imtis visų įstatymuose numatytų priemonių šalinti nustatytus pažeidimus, pagal savo kompetenciją užtikrinti, kad savivaldos institucijos bei savivaldybių švietimo įstaigos veiktų teisėtai ir efektyviai, yra neginčytina; ši teisė gali būti grindžiama nurodytų institucijų atsakomybe už valstybės valdymo organizavimą atitinkamos apskrities ar savivaldybės teritorijoje. Todėl nėra pagrindo teigti, jog Įstatymo 34 straipsnio 4 dalies nuostata, kad apskrities viršininko administracijos švietimo inspekcija turi teisę nustatyti ir konstatuoti, jog savivaldybė nevykdo įstatymų priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai, prieštarauja pareiškėjo nurodytoms Konstitucijos normoms.

Pagal Įstatymo 34 straipsnio 4 dalį savivaldybė gali netekti švietimo įstaigos steigėjo teisių. Pažymėtina, kad šioje Įstatymo normoje yra nustatyti pagrindai, kuriems esant gali būti keliamas savivaldybės švietimo įstaigos steigėjo funkcijų perdavimo klausimas, taip pat yra nustatyta šių klausimų sprendimo tvarka. Steigėjo funkcijų perdavimas yra tik valstybės valdžios institucijų reakcija į tai, kad savivaldybė nevykdo jai įstatymu nustatytų pareigų, t. y. nevykdo įstatymu priskirtų švietimo funkcijų, neužtikrina reikiamų sąlygų pavaldžios švietimo įstaigos veiklai.

Nagrinėjamos bylos kontekste svarbu ir tai, kad pagal Konstitucijos 122 straipsnį savivaldybių tarybos turi teisę dėl savo teisių pažeidimo kreiptis į teismą. Ginčijamos Įstatymo normos nepaneigia Konstitucijoje nustatytos savivaldybių kompetencijos ir Konstitucijoje numatytų savivaldybių teisių teismo ginymo garantijų.

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad Įstatymo 34 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 2 daliai, 120 straipsnio 2 daliai.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais,

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

n u t a r i a:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 straipsnio 5 punktas, 10 straipsnio 3 dalis, 15 straipsnio 1 dalis, 20 straipsnis, 21 straipsnio 2 punktas, 34 straipsnio 3 ir 4 dalys, 35 straipsnio 2 ir 5 punktai, 37 straipsnio 2 punktas, 38 straipsnio 2 punkto nuostata, kad savivaldybė, apskrities viršininkui raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja ikimokyklinės ugdymo įstaigas, papildomo ugdymo bei neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigas, ir 38 straipsnio 3 punkto nuostata, kad savivaldybė, Švietimo ir mokslo ministerijai raštu sutikus, steigia, reorganizuoja ir likviduoja visų tipų bendrojo lavinimo pradžines, pagrindines ir vidurines mokyklas, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 10 straipsnio 4 dalis ta apimtimi, kuria nustatyta, kad valstybinėse ir savivaldybių švietimo įstaigose kartu su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis gali būti steigiamos klasės arba grupės, taip pat 10 straipsnio 4 dalies nuostata „suderintą su valstybės pripažintomis tradicinėmis religinėmis bendrijomis“ prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 1 punkto nuostata, kurioje įtvirtinta, kad skiriant ir atleidžiant valstybės ir savivaldybių švietimo įstaigų vadovus yra reikalingas tradicinės religinės bendrijos teikimas, ir 32 straipsnio 2 dalies 2 ir 3 punktai prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1 bei 2 dalims ir 40 straipsnio 1 daliai.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 32 straipsnio 2 dalies 2 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1 ir 2 dalims, 40 straipsnio 1 daliai ir 42 straipsnio 2 daliai.

5. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 32 straipsnio 2 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

6. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 34 straipsnio 2 dalis ta apimtimi, kuria įtvirtinta valstybės pripažintų tradicinių religinių bendrijų – švietimo įstaigų steigėjų teisė prižiūrėti ne tik tikybos mokymą valstybinėse ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigose, bet ir visą šių įstaigų veiklą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Kūris
 Zigmas Levickis
 Augustinas Normantas
 Vladas Pavilionis
 Jonas Prapiestis
 Vytautas Sinkevičius
 Stasys Stačiokas
 Teodora Staugaitienė